УШБУ СОНДА:
2 ТАҚДИМНОМАГА ЭЪТИБОРСИЗЛИК — У ҚОНУННИ МЕНСИМАСЛИКМИ ЁКИ ТУШУНМАСЛИК?
3 БИТИМ ВА УНИНГ МОҲИЯТИ
НАЙРАНГ
4 ОҚИЛЛАР ТАДБИРИ

Адолат ҳар ишда ҳамроҳимиз ва дастуримиз бўлсин!

ИНСОН ва ҚОНУН

№ 41 (348)
2003 йил 21 октябр
сешанба

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ АДЛИЯ ВАЗИРЛИГИНИНГ ҲУҚУҚИЙ ГАЗЕТАСИ

Сотувда эркин нархда

MEZON:

Шахснинг ахборот борасидаги хавфсизлиги унинг ахборотдан эркин фойдаланиши зарур шароитлари ва кафолатларини яратиш, шахсий ҳаётига тааллуқли сирларини сақлаш, ахборот воситасида қонунга хилоф равишда руҳий таъсир кўрсатилишидан ҳимоя қилиш йўли билан таъминланади.

Жисмоний шахсларга тааллуқли шахсий маълумотлар махфий ахборот тоифасига киради.

Жисмоний шахснинг розилигисиз унинг шахсий ҳаётига тааллуқли ахборотни, худди шунингдек шахсий ҳаётига тааллуқли сирини, ёзишмалар, телефондаги сўзлашувлар, почта, телеграф ва бошқа мулоқот сирларини бузувчи ахборотни тўплашга, сақлашга, қайта ишлашга, тарқатишга ва ундан фойдаланишга йўл қўйилмайди, қонун ҳужжатларида белгиланган ҳоллар бундан мустасно.

Жисмоний шахслар тўғрисидаги ахборотдан уларга моддий зарар ва маънавий зиён етказиш, шунингдек, уларнинг ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини рўёбга чиқарилишига тўсқинлик қилиш мақсадида фойдаланиш таъқиқланади.

Фуқаролар тўғрисида ахборот олувчи, бундай ахборотга эгалик қилувчи ҳамда ундан фойдаланувчи юридик ва жисмоний шахслар бу ахборотдан фойдаланиш тартибини бузганлик учун қонунда назарда тутилган тарзда жавобгар бўладилар.

Оммавий ахборот воситалари ахборот манбаи ёки тахаллусини қўйган муаллифни уларнинг розилигисиз ошкор этишга ҳақли эмас. Ахборот манбаини ёки муаллиф номи фақат суд қарори билан ошкор этилиши мумкин.

"АХБОРОТ ЭРКИНЛИГИ ПРИНЦИПЛАРИ ВА КАФОЛАТЛАРИ ТЎҒРИСИДА"ГИ ҚОНУН, 13-МОДДА.

21 октябр — «Давлат тили тўғрисида»ги Қонун қабул қилинган кун

ЎЗЛИК ТИМСОЛИ

Ҳар бир миллатнинг асосий белгиларидан бири тил ҳисобланади. Давлатчилик тарихига назар ташлайдиган бўлсак, ижтимоий, сиёсий, иқтисодий, маданий-маънавий мустақилликка эришиш тилнинг жамиятда эъзозланиш даражаси билан ифодаланганига гувоҳ бўламиз. Бундан ташқари, тил шахснинг бошқалар билан муносабатларида дил изҳори, истаклар баёни ва тафаккур кўзгусидир. Шу боис, шахснинг ҳаёти, соғлиғи, эркинлиги, шаъни, қадр-қиммати сингари унинг она тили ҳам улуғ неъмат сифатида давлат ва жамият томонидан ҳимоя қилинади.

Ер куррасида қарийб икки юзта давлат мавжуд. Уларда етти мингга яқин миллат, элат, қабила яшайди. Расмий маълумотларга қараганда, бугунги кунда дунё халқлари 2976 хил тилда сўзлашади. Хитой тили бир миллиард нафар одамнинг сўзлашиш воситаси бўлса, Конго аҳолиси 500 тилда гаплашувчи қабилалардан иборат. Янги Гвинеяда эса деярли ҳар бир қишлоқ ўз тилига эга. Аҳолиси икки, уч тилда бемалол сўзлашадиган мамлакатлар ҳам бор. Германиялик тилшунос Шютц 270 тилни билган. Ўзбек тилшунослиги ривожига салмоқли ҳисса қўшган олим Е.Поливанов 70 тилда гаплашган.

Ҳозирги пайтда бир давлатда ўнлаб миллат ва элатлар истиқомат қилади. Табиийки, улар ўз она тилларидан бемалол фойдаланишга ҳақли. Лекин амалиёт одамлар бошқаларга, шу жумладан, давлат идоралари ва жамоат бирлашмаларига мурожаат этганда кўпчилик тушунадиган, биладиган тилдан фойдаланишини тақозо этади. Ана шу заруратни эътиборга олиб, аксарият мамлакатларда бир ёки бир неча тил расмий тил сифатида белгиланган. Албатта, барча аҳоли бу тилни билиши мажбурий эмас. Аммо ундан фойдаланиш ҳаммага қулайлик туғдиради. Чунки мамлакатдаги қонун чиқариш, ижроия ва суд ҳокимиятларида иш юритиш ана шу тилда олиб борилади. Шу боис бу тил давлат тили деб аталади ҳамда унга давлат ва миллат рамзи сифатида қаралади.

Шу ўринда айтиб ўтиш жоизки, собиқ шўро даврида ўзбек тили турли хил тазйиқ ва камситишларга дучор этилди. Охир-оқибат тилимизнинг мавқеи пасайиб, ҳалокатга юз тута бошлаган эди.

Она Ватанимизнинг истиқлолга эришиши тилимизни, демакки, халқимизни ана шундай муқаррар ҳалокатдан сақлаб қолди.

Истиқлол йилларида она тилимизга муносабат тубдан ўзгарди, Президентимизнинг ташаббуси ва фидокорона хизматлари туфайли ўзбек тилининг мавқеи тикланди. Ўзбек тили давлат тили сифатида эътироф этилиб, уни бойитиш давлат сиёсати даражасига кўтарилди. Бир сўз билан айтганда, ўзбек тили миллат рамзига айланди.

Энг муҳими, ўзбек тилининг мақоми Конституция асосида кафолатланди. Шу ўринда айтиб ўтиш жоизки, кейинчалик мамлакатимиз мустақилликни қўлга киритмаган бир шароитда қабул қилинган «Давлат тили тўғрисида»ги Қонуннинг кўпгина моддаларига ўзгартиришлар ва қўшимчалар киритилди. Натижада 1995 йилнинг 22 декабр куни «Давлат тили тўғрисида»ги Қонун янги таҳрирда қабул қилинди. Мазкур қонун ўзбек тилининг мамлакатимиз ҳудудида давлат тили сифатида амал қилишининг ҳуқуқий асоси ҳисобланади. Ана шу қонунга мувофиқ юртимизда давлат тилини ўрганиш учун барча фуқароларга шарт-шароит яратилди ҳамда бошқа миллат ва элатларнинг тилларига иззат-ҳурмат билан муносабатда бўлиш, уларнинг ривожланиши таъминланди. Давлат тилини ўқитишнинг бепул амалга оширилиши қатъий белгилаб қўйилди. Давлат тилига ёки бошқа тилларга менсимай ёки хусумат билан қараш таъқиқланди. Шунингдек, қонунда фуқароларнинг ўзаро муомала, тарбия ва таълим олиш тилини эркин танлаш ҳуқуқини амалга оширишга тўсқинлик қилувчи шахслар қонун ҳужжатларига мувофиқ жавобгар бўлиши ўз ифодасини топган.

Жамики эзгу фазилатлар инсон қалбига, аввало, она алласи, она тилининг бетакрор жозибаси билан сингади. Мен бу масалани алоҳида таъкидлаб айтаётганим бежиз эмас. Она тили — бу миллатнинг руҳидир. Ўз тилини йўқотган ҳар қандай миллат ўзлигидан жудо бўлиши муқаррар.

Ислом КАРИМОВ

Бунинг натижаси ўлароқ мамлакатимизда таълим-тарбия ишлари ўзбек тилидан ташқари тожик, рус, қозоқ, корейс, туркман, қирғиз тилларида ҳам амалга оширилмоқда. Миллий марказларнинг фаолияти учун ҳам етарли имконият яратилган.

Шу ўринда таъкидлаш жоизки, тилнинг қудрати кўп жиҳатдан унинг луғат бойлигида намоён бўлади. Мустақиллик шарофати билан тил борасида ўтмишдаги сунъий тўсиқларга барҳам берилди. Эндиликда миллий тилимиз грамматик йўл билан ўз ички имкониятлари эвазига янги сўзлар ясаш, айрим тарихий унутилаёзган сўзларни қайта истеъмолга киритиш, хорижий тиллардаги янги атамалардан фойдаланиш ҳисобига бойиб бормоқда.

Шу билан бирга «Давлат тили тўғрисида»ги Қонунни ҳаётда тўлиқ ижро этиш борасида амалга оширилиши лозим бўлган вазифалар ҳали жуда кўп. Ўзбек тилини ўрганиш ва уни турмушнинг барча соҳаларига кенг тадбиқ этиш учун маданий-маърифий тадбирларни янада жонлантириш, ўзбек тилининг илмий асослари ва ривожланишига алоҳида эътибор бериш, янги луғатлар ва турли ўқув-услубий қўлланмалар тайёрлаш, ўзбек тилининг софлиги учун курашиш, давлат идоралари ва жамоат бирлашмаларида давлат тилида иш юритишни ниҳоясига етказиш; қонунларимизни тилимизга ёт бўлган сўз ва ибoралардан тозалаш каби долзарб вазифалар шулар жумласидандир.

Хулоса ўрнида айтсак, тил ҳар бир халқ ва миллатнинг миллий ўзлигини намоён қилишининг муҳим воситаси ҳисобланади. Зеро, ҳар бир халқнинг маданий-маънавий бойлиги, ақл-идроки ва тафаккури, тарихи ва маданияти унинг тилида ўз ифодасини топади. Шу маънода тил халқнинг қалби, буюк ва бебаҳо маънавий бойлик, битмас-туганмас хазинадир. Ана шу бебаҳо маънавий бойликни асраб-авайлаш, бойитиш ҳамда ривожлантириш мамлакатимизда яшовчи ҳар бир фуқаронинг бурчи ва вазифасидир.

Ғафур АБДУМАЖИДОВ,
профессор

Istiqlol imkoniyatlari

СОҒЛОМ ОИЛА – СОҒЛОМ КЕЛАЖАК

Яқинда БМТнинг Болалар жамғармаси (ЮНИСЕФ) буюртмасига кўра, Марказий ва Шарқий Европа ҳамда МДҲ мамлакатларида аҳолининг ижтимоий-иқтисодий фаровонлиги тадқиқ этилди. Тадқиқотларда аҳоли турмуш даражасидаги ҳақиқий ўзгаришни таъминлаш учун иқтисодий ўзгаришлар самарали ижтимоий сиёсат билан уйғун бўлиши лозимлиги эътиборда тутилди. Шу нарса аён бўлдики, юртимизда мустақиллик йилларидаги иқтисодий ўзгаришлар ижтимоий сиёсат билан уйғунлаша олгани боис, аниқ мақсадга йўналтирилган иқтисодий ислоҳотлар туфайли аҳолининг барча қатламларини қамраган махсус дастурлар ижросининг босқичма-босқич, изчилликда таъминланаётгани натижасида Ўзбекистон Марказий ва Шарқий Европа ҳамда МДҲ мамлакатлари орасида энг яхши кўрсаткичларга эга эканлиги намоён бўлди.

Ўзбек халқи азалдан оилага содиқлик, ота-она, қариндош-уруғ, кексаларга ҳурмат, ёшларга меҳрибонлик, оила аъзолари, эр-хотин ва фарзандлар ўртасидаги ўзаро муносабатларнинг мустаҳкамлиги каби хусусиятлари билан бошқа халқлардан ажралиб туради.

Халқимиз мустақилликка эришган дастлабки кунлардаёқ Юртбошимиз **"Энг муҳим вазифа — халқчил, адолатпарвар жамиятни вужудга келтириш. Бу жамият пойдеворини, энг аввало, бой ва бадавлат, меҳнат қадрини биладиган, маънавий соғлом ва маданий савияси баланд минглаб ва миллионлаб оилалар ташкил этади"**, дея таъкидлаган эди. Шу сабабли ҳам мамлакатимизнинг Асосий Қомуси бўлмиш Конституциянинг бир боби оилага бағишланган. Унда оила жамиятнинг асосий бўғини экани қайд этилган. Шунингдек, оила давлат ва жамият муҳофазасида бўлиш ҳуқуқига эга. Конституцияга мувофиқ мамлакатимизда оиланинг асосини ташкил этувчи никоҳ томонларнинг ихтиёрий розилиги ва тенг ҳуқуқлилик асосида амалга оширилади. Бундан ташқари, Конституциямизда ота-оналарнинг ўз фарзандларини вояга етгунларига қадар боқиш ва тарбиялаш мажбурияти, вояга етган, меҳнатга лаёқатли фарзандларнинг ўз ота-оналари ҳақида ғамхўрлик қилиш мажбурияти ҳам аниқ белгилаб қўйилган. Бу меъёрлар 1998 йил 1 сентябрдан амалга киритилган янги таҳрирдаги «Оила» кодексида батафсил ҳолда ўз ифодасини топган.

Соғлом оила — соғлом авлод, соғлом авлод эса соғлом келажак демакдир. Шу боис мустақил юртимизда соғлом оилани барпо этиш ва соғлом авлодни камол топтириш давлат сиёсати даражасига кўтарилган. Бунинг яққол далили сифатида мамлакатимизда оилаларни мустаҳкамлаш, соғлом авлодни тарбиялаш, хотин-қизлар ва ёшларнинг ҳуқуқий маданиятини оширишга катта эътибор қаратилаётганини айтиб ўтиш жоиз. "Соғлом авлод учун" орденининг таъсис этилгани, Президентимиз томонидан 1998 йил "Оила йили", 1999 йил "Аёллар йили", 2000 йил "Соғлом авлод йили", 2001 йил "Она ва бола йили" деб эълон қилингани, Давлат дастурлари асосида жуда кўплаб тадбирларнинг амалга оширилгани ҳам ана шу эзгу ишларнинг узвий давомидир.

Бу борада Вазирлар Маҳкамасининг 2002 йил 25 январдаги "Аёллар ва ўсиб келаётган авлод соғлиғини мустаҳкамлашга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида"ги 32-сонли қарори, Вазирлар Маҳкамасининг 2002 йил 5 июлдаги 242-сон қарори билан тасдиқланган **"Оилада тиббий маданиятни ошириш, аёлларнинг соғлигини мустаҳкамлаш, соғлом авлод туғилиши ва уни тарбиялашнинг устувор йўналишларини амалга ошириш чора-тадбирларининг мақсадли дастури"** ҳам муҳим аҳамият касб этмоқда. Буни қуйидаги мисоллар ҳам яққол тасдиқлайди. 2001 йилда мамлакатимизда ФҲДЁ идоралари томонидан қайд этилган туғилганлик ҳолати 516499 тани ташкил этган бўлса, 2002 йилда бу кўрсаткич 532101 тага тўғри келган. 1 ёшгача бўлган болалар ўлимини қайд этиш ҳолатлари биргина 2002 йилда олдинги йилга нисбатан сезиларли даражада камайган.

(Давоми учинчи бетда)

ШАРТНОМА — МАЖБУРИЯТ МЕЗОНИ

Bugunning gapi

Янгиариқлик Бобоназар Отажонов нари борса, бир-икки кун ичидаёқ уддаласа бўладиган ишнинг натижасини нақ бир йил кутди. Аммо барибир наф чиқмади. Тадбиркорни йил бўйи сарсон-саргардон этган ўша юмушни амалга ошириш учун аслида беш кунлик муҳлат белгиланган эди.

Мажбурият ҳавойи ваъда эмас. Шу боис имкони кўтарганларгина уни зиммасига олади. Уддалашнинг имкони йўқ ишларни гарданига олиб, қоп-қоп ваъдадан тоймайдиганларни эса халқимиз субутсиз деб билади. Ва бундайлар билан қайта ҳамкорлик қилмайди. Тўғри-да, қўлингдан келмаса, бажарилмас юмуш учун зиммангга мажбурият олма, башарти олдингми, уни уддала. Қонун ҳам, виждон ва инсонийлик таомили ҳам шуни талаб этади. Эл-улус субутсизлардан доимо юз ўгиради. Мард ва бир сўзли одам гапидан асло тонмайди.

Афсуски, Д.Мамаризаев учун ваъданинг сариқ чақалик ҳам аҳамияти йўқ. Бировларни алдаш ҳисобига мўмай бойлик орттириш режасини у хоразмлик Б.Отажонов билан ўтказган олди-сотди операцияси чоғида қойиллатиб уддалади. У Бобоназарнинг "Жасур" фермер хўжалигидан 1971 килограмм гуручни харид қилди-ю, тўловни бутқул унутди. У ўзи раҳбарлик қилаётган Оқдарё туманидаги "Зарафшон" чакана савдо корхонаси ва Янгиариқ туманидаги "Жасур" фермер хўжалиги ўртасида жами нархи 1 миллион 281 минг 150 сўм қийматидаги гуруч учун 2002 йилнинг 27 август куни имзоланган 1-сонли шартномага мувофиқ маҳсулот ҳақи беш банк куни мобайнида тўланиши керак. Бироқ молни қабул қилган тадбиркор гарданидаги қарзни узишга келганда шошилмади.

(Давоми иккинчи бетда)

Бугунги кунда Самарқанд вилоятида 2 минг 868 та кичик корхона, 18 минг 178 та микрофирма, 531 та ўрта корхона, 9 мингдан зиёд фермер хўжаликлари ва 850 дан ортиқ деҳқон хўжаликлари фаолият кўрсатмоқда.

Faoliyat

БАНК ВА ТАДБИРКОР

Маълумки, деҳқон ва фермер хўжаликлари, якка тартибдаги тадбиркорларни молиявий жиҳатдан қўллаб-қувватлаш банк муассасалари зиммасидаги вазифага киради. Демак, мамлакатимизда иқтисодий ислоҳотларни амалга оширишда банк фаолиятининг самарадорлигига кўп нарса боғлиқ. Сир эмаски, банклар томонидан турли тадбиркорлик субъектларига ажратилган кредитлар ишлаб чиқаришни йўлга қўйиш, янги иш ўринлари ташкил этиш, асбоб-ускуна, техника, ёқилғи, уруғлик олиш каби малаларига йўналтирилади. Бундан кўриниб турибдики, кичик ва ўрта бизнес субъектлари банкларнинг асосий мижози ҳисобланади. Банклар эса мижозларга хизмат кўрсатишда амалдаги қонунлар ва меъёрий ҳужжатларга қатъий амал қилиши, ноўрин хато-камчиликларга йўл қўймаслиги лозим.

Бироқ Самарқанд вилоятидаги айрим банк муассасаларида тадбиркорлик билан шуғулланувчи хўжалик субъектлари ва хусусий тадбиркорларга хизмат кўрсатиш, кредит маблағлари ажратиш ва уларнинг фаолияти банк томонидан текширилиш аҳволи қай ҳолда экани ўрганиб чиқилганда, бу борада баъзи бир қонунбузилиш ҳолатлари мавжудлиги маълум бўлди. Жумладан, "Савдогарбанк"нинг Ургут туман бўлими мижозларга банк ҳисоб варақлари очишда Адлия вазирлиги томонидан 2001 йил 10 ноябрда 1080-сон билан рўйхатга олинган **"Ўзбекистон Республикаси банкларида очиладиган банк ҳисоб варақалари тўғрисида"**ги Йўриқномаси талабларини бузган. Шу ўринда бевосита мисолларга мурожаат қиладиган бўлсак, тумандаги "Ориф Азамат" фермер хўжалиги ва "Нуралиев Муродали" деҳқон хўжалигига ҳисоб рақами очишда туман ҳокимининг фермер ва деҳқон хўжалигини ташкил этиш ҳамда унга ер майдони ажратиш тўғрисидаги қарори нусхаси, хусусий тадбиркор "Эшонқулов Наримон", "Мансуров Муҳиддин"ларга ҳисоб рақами очишда эса паспорт нусхаси ортиқча ҳужжат сифатида олинган.

(Давоми иккинчи бетда)

Ер ресурси мамлакатимизнинг бебаҳо мулки ҳисобланади. Шу боис ер қонун асосида муҳофаза этилади. Бироқ амалиётда ердан фойдаланиш билан боғлиқ бўлган муносабатлар доирасида ер олди-сотдиси, ўзбошимчалик билан айирбошлаш, ердан белгиланган мақсадда фойдаланмаслик, ер майдонини ўзбошимчалик билан эгаллаб олиш, пичан ўриш, ёввойи ўтлар ва зараркунандаларга қарши кураш чораларини кўрмаслик, ердан хўжасизларча фойдаланиш, ер участкаси бериш тўғрисидаги аризани кўриб чиқишнинг белгиланган муддати ва тартибини бузиш каби ҳолатлар учраб турибди.

ЕР ҚОНУНЧИЛИГИНИ БУЗИШ

БУНИНГ УЧУН ҚОНУНДА ҚАНДАЙ ЖАВОБГАРЛИК БЕЛГИЛАНГАН?

Ерга оид ҳуқуқбузарликлар содир этилганда аксарият ҳолларда маъмурий жавобгарлик жазо чоралари қўлланилади. Шу билан бирга қонунчиликда ижтимоий хавфи юқори бўлган ғайриқонуний хатти-ҳаракатлар учун жиноий жавобгарлик жазо чоралари ҳам белгиланган. Хусусан, Жиноят Кодексида атроф — табиий муҳитнинг ифлослангани тўғрисидаги маълумотларни қасддан яшириш ёки бузиб кўрсатиш (194-модда) атроф — табиий муҳитнинг ифлосланиши оқибатларини бартараф қилиш чораларини кўрмаслик (195-модда), атроф — табиий муҳитни ифлослантириш (196-модда), ер, ер ости бойликларидан фойдаланиш шартларини ёки уларни муҳофаза қилиш талабларини бузиш (197-модда), ер участкаларини ўзбошимчалик билан эгаллаб олиш (229-модда) каби ҳуқуқбузарларга жиноий жавобгарлик назарда тутилган.

Мазкур жиноий хатти-ҳаракатлар асосан экологияга оид жиноятлар ҳисобланади. Шу билан бирга ушбу жиноятлар иқтисодий моҳият ҳам касб этади. Чунки атроф-табиий муҳитга етказилган зарар нафақат экологик, балки иқтисодий жиҳатдан ҳам зиён келтиради. Масалан, ерни ифлослантириш, кимёвий моддаларни меъёридан ортиқча ишлатиш атроф-табиий муҳитга салбий таъсир кўрсатиши билан бирга ернинг ҳосилдорлигининг тушиб кетишига сабаб бўлади. Бу эса, ўз навбатида, иқтисодий зиён келтиради.

Ер ҳуқуқбузарликлари учун жиноий жавобгарлик муаммоларини таҳлил этиш шуни кўрсатадики, ердан фойдаланиш ва уни муҳофаза қилишда учрайдиган кўпгина жиноий жавобгарликка асос бўладиган ғайриҳуқуқий хатти-ҳаракатлар учун Жиноят Кодексида жиноий жавобгарлик белгиланмаган. Чунончи, ерни ижара ёки оила пудрати шартномаси асосида беришда яширин равишда олди-сотди қилиш, ўзбошимчалик билан айирбошлаш, ерни талон-тарож қилиш, ички хўжалик ер тузиш лойиҳасидан четга чиқиш каби жиноий қилмишлар учун жиноий жавобгарлик йўқ. Шу сабабли Жиноят Кодексини ана шундай жиноий қилмишлар учун жазо белгиловчи меъёрлар билан тўлдириш мақсадга мувофиқдир.

Шу ўринда айтиб ўтиш жоизки, атроф-табиий муҳитга иқтисодий зарар етказганлик учун жиноий жавобгарликни қўллаш самарадорлиги ҳам паст. Нега деганда, суд амалиётида экологик жиноятлар учун жиноий жавобгарликка тортиш ҳолатлари жуда кам учрайди. Ваҳоланки, экологик жиноятлар нафақат тирик жонзотнинг яшаши, соғлиғи учун хавф туғдиради, балки кўп миқдордаги иқтисодий зарар етказилишига олиб келади. Бу эса ўз-ўзидан ер

Talab va taklif

қонунчилигини бузганлик учун жиноий жавобгарлик жазо чораларини такомиллаштиришни тақозо этади.

Бунга ҳуқуқбузарлик натижасида ерга етказилган зарарни аниқлаш ва ҳисоблаб чиқишнинг таксалари шу вақтгача ишлаб чиқилмаганини мисол сифатида айтиб ўтиш мумкин. Бу ҳолат судлар томонидан ерга нисбатан етказилган зарар миқдорини аниқлаш ва ҳисоблаб чиқиш, пировардида эса жиноий жавобгарликка тортишга асос бор-йўқлигини белгилашда қийинчиликлар туғдирмоқда. Шу сабабдан, ерга етказилган зарарнинг миқдорини аниқлаш таксаларини аниқловчи, шу асосда ер ҳуқуқбузарлиги учун жиноий жавобгарликка тортиш асосларини аниқ белгиловчи меъёрий ҳужжатни ишлаб чиқиш ва қабул қилиш лозим. Шундагина ер ҳуқуқбузарликлари учун жиноий жавобгарликни қўллаш, ерга етказилган иқтисодий зарарларни тўлиқ қоплаш имконияти пайдо бўлади.

Шоҳназар БОБОҚУЛОВ,
тадқиқотчи

САНСАЛОРЛИК

УНДАН КИМ ФОЙДА, КИМ ЗИЁН ТОПАДИ?

Ўтган йилнинг айни қирчиллама қиш кунларининг бирида Шўрчи туманидаги “Ободон” ширкат хўжалиги вакилларининг йиғилиши қарорига биноан “Қора-Ариқ” ҳудудидаги ер майдони деҳқон ва фермер хўжаликларига ажратиб бериладиган бўлди. Бундан хабар топган Ойдона Худойбердиева ҳам зарур ҳужжатларни расмийлаштиришга киришди. Шу пайтга қадар ширкат хўжалигида оилавий пудрат асосида ишлаб келган опа эрта тонгдан далада меҳнат қилиб, идорама-идора сарсон бўлишни хаёлига ҳам келтирмаган эди. Асли деҳқон-да, расмиятчиликдан жуда узоқ эди...

Қисқаси, Ойдона Худойбердиева біровни опа, бировни ука, дея барча ҳужжатларни тайёрлаб, фермер хўжалик тузиш ҳақидаги ариза билан туман ҳокимиятига мурожаат қилди. Ҳокимиятдагилар ҳам Ойдона опанинг қўлидаги барча ҳужжатларни кўздан кечириб чиққач, масалани ижобий ҳал этишга ваъда этишди. Опа қараса, барча ишлар рисоладагидек кетаяпти. Табиийки, бундан у мамнун бўлди. “Фаришта給ларнинг ўзи омин деган бўлса керак, ишларим тез битадиганга ўхшайди”, деб ўйлади у. Аммо... барча оворагарчилик ана шундан сўнг бошланди...

Ойдона Худойбердиеванинг деҳқон-фермер хўжалиги тузиш ҳақидаги аризасига туман ҳокими имзо қўйиб, масалани ҳал этишни туман комиссияси раиси Е.Маматмуновга йўллади. Ўз навбатида комиссия аъзолари бўлажак фермернинг аризасига кўра, барча ҳужжатларни синчиклаб ўрганиб, ер ажратиш мақсадга мувофиқ, деган хулосани комиссия раисига ҳавола этишди. 2002 йилнинг 6 ноябрь куни туман ҳокимига фермер хўжалигини юритиш учун ер ажратиш тўғрисидаги мурожаати комиссия аъзолари томонидан мақсадга мувофиқ, деб топилганича изсиз кетди. Орадан 5 ой ўтган бўлса-да, бирон-бир натижа кўринмади.

О.Худойбердиева ўзи яшаётган “Гулистон” маҳалласидан ҳокимият биносига бўзчининг мокисидек қатнайвериб, қаҳратон қиш кунларининг ҳам, ундан сўнг баҳор фаслининг ҳам қандай ўтиб кетганини сезмай қолди. Фермер хўжалиги ташкил этиш ташвиши унга тинчлик бермасди.

Ҳокимлик эса, негадир ер майдонларини ажратиш комиссиясининг хулосасини қабул қилган бўлса-да, қарор чиқаришга унчалик шошилмасди.

Ойдона Худойбердиева қараса, ҳалигина фаришталар омин, деб турган ниятини шайтон илиб кетадигандек... Орадан беш ой ўтган бўлса-да, ҳокимликдан натижа чиқмагач, адлия бошқармасига мурожаат қилишга мажбур бўлди. Ариза бўйича ўтказилган текширишда О.Худойбердиеванинг талаби қонун даражасида эканлиги қайд қилинган 423-ф-3-сонли адлия бошқармаси томонидан юборилган талабнома ҳам сувга отилган тош каби чўкиб кетди.

Адлия бошқармаси бу ҳақда шу йилнинг 6 январ кунида туман ҳокимлигига “ёддан” чиққан талабномани эслатиб, қайта расмий ҳужжат жўнатди. Ҳокимиятдагилар сал ҳушёр тортишди шекилли, С.Бегматов бошқармага алоқа хати юбориб, **“фуқаро О.Худойбердиеванинг аризасига кўра фермерга 10 гектарлик ер майдони ажратиш тўғрисида 2002 йил 9 февраль кунидаги У.Дониёров номидаги ширкат хўжалигининг 1-сонли қарори туман ҳокимлигига тақдим қилинмагани, шунингдек, О.Худойбердиева фермер хўжалигини рўйхатдан ўтказиб бериш тўғрисида ҳокимликка ариза билан мурожаат этмаган”**, деган важларни баён этган.

Ойдона Худойбердиеванинг фермер бўлиши аччиқ ичакдек чўзилиши сабабини энди англаган чиқарсиз?! Барча расмий ҳужжатларни жамлаб, ҳокимиятга топширгач, опахон ярим йилдан буён “масалам нима бўлди?” - дея ҳокимиятга кунора қатнаб турган бир пайтда ҳокимликдаги масъул ходим “Опа, бу ёққа келинг, мана бир варақ оқ қоғозни қораланг-да, ширкат хўжалик бошқарувининг сизга ер ажратиш тўғрисидаги қарорини олиб келинг, ишингиз битади”, деса, осмон узилиб ерга тушмасди...

Вилоят адлия бошқармаси томонидан юборилган талабнома, эслатманомалар Термиздан Шўрчи туман ҳокимлигига бориб-келавериб, ниҳоят, 2003 йил 5 июн кунидаги Шўрчи туман ҳокимининг биринчи ўринбосари Ж.Маматмуновнинг 01-10/536-сонли алоқа хатида 2003 йилнинг 15 май кунида “Ойдонахон” фермер хўжалигига 10 гектар ер майдони ажратиш мақсадга мувофиқ деб топилгани қайд этилган.

Шу билан бу муаммо тўлиқ ижобий ҳал этилади, деб ўйласангиз, хато қиласиз. Нега деганда, туман ҳокимининг бу масала юзасидан

Dakki

қарори чиқмагандан сўнг фермерга ер ажратиш тўғрисидаги ваъда насияга ўхшаб кетарди. О.Худойбердиева яна ҳокимиятга қатнайверди. Ниҳоят, туман ҳокимининг 2003 йил 20 июн кунидаги қарори билан “Ойдонахон” фермер хўжалиги давлат рўйхатидан ўтказилиб, унга 10 гектарлик ер ажратиш тўғрисидаги У.Дониёров номидаги ширкат хўжалигининг 2002 йил 9 февраль кунидаги 1-сонли умумий йиғилиш қарори тасдиқланди.

Адолат қарор топгандай бўлди. Аммо фермерга ер ажратиш тўғрисидаги ширкат хўжалигининг бундан бир йилу икки ой илгари чиқарган қарорини ҳокимлик томонидан тасдиқланиши учун йилнинг тўрт фасли базўр этди.

Бу орада адлия бошқармаси ходимларининг фермер О.Худойбердиева аризаси юзасидан ўтказган текширув, юборилган талабнома, эслатномаларнинг ойлаб беҳуда қолиб кетганини ўйласангиз, Шўрчи туманида фермер бўлиш осон эмас, деган хаёлга борасиз. Аслида бу масала ўз вақтида ижобий ҳал этилганда эди, қанчадан-қанча масъул ходимларнинг оворагарчилиги, оқ қоғозларнинг қораланмаслиги, асаббузарлик каби ҳолатларга ўрин қолмасди. Ахир, ҳар бир ариза ортида инсон тақдири туради-ку...

Собир КАРИМОВ,
ҳуқуқшунос
Собир ЁДИКОВ,
“Инсон ва қонун” мухбири

Bugunning gapi

ШАРТНОМА – МАЖБУРИЯТ МЕЗОНИ

(Давоми. Боши биринчи бетда)

Иложи йўқ тўловни зиммасига олгани, шеригини қийин молиявий ҳолатга дучор этаётганини ҳатто хаёлига ҳам келтирмади. Хоразмлик фермер шериги ваъдасига вафо қилишини ойлаб кутди. Ниҳоят, молининг пулини сўраб, Самарқандга йўл олди.

Бундан ҳам наф чиқмади. Орадан 3-4 ой ўтказиб, тағин йўлга чиқди. Афсуски, бу галги уриниш ҳам зое кетди. Харидор гуручнинг пулини барибир тўламади. Хуллас, 5 кунлик муҳлат бир йилга чўзилди.

Башарти, қарз муҳлатида узилса, фермернинг бир пули шубҳасиз, иккиига айланарди. Шундан сўнг унга яқин дўстларидан бири вилоят адлия бошқармасига мурожаат қилишни, ҳеч бўлмаганда, “Ишонч” телефонига хабар қилишни маслаҳат берди.

Ариза ёзиш-ку қочмас, аммо “Ишонч” телефонидан зудлик билан фойдаланиш зарур. Фермер вилоят адлия бошқармаси билан алоқа боғлади. Бошқарма ходимларига телефон орқали қилинган мурожаатнинг ўзи етарли бўлди. Фермернинг шикояти юзасидан махсус “иш” очилди. Ҳужжатлар эса шубҳасиз фермер тараф бўлди. Аниқландики, фермер ушбу унмаган маблағни йил давомида “айлантира” олса, унинг миқдори ҳадемай 2 миллион сўмдан ҳам ортиб кетиши мумкин экан. **“Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятининг шартномавий-ҳуқуқий базаси тўғрисида”**ги Қонун талабларидан келиб чиққан ҳолда, юқоридаги миқдор пулга 640 минг 575 сўмлик (ҳар кунига 0,4 фоиз) устама, 192 минг 172 сўмлик жарима, 200 минг сўмлик маънавий зарар қиймати ҳам қўшиб ҳисобланди. Энди масаланинг бу жиҳати судда якун топиши шубҳасиз.

Бироқ бу муаммонинг бошқа жиҳати ҳам бор. Ҳамма иллат шартномавийлик аҳдлашувчи томонлар учун чинакамига мажбурият мезонига айланмагани билан изоҳланади. Бунинг оқибатини тасаввур этиш қийин эмас. Узилмаган қарз, албатта, “болалайди”, миқдори эса ҳаш-паш дегунча минг-миллионларга етади. Хўш, у кимнинг ва ниманинг ҳисобидан қопланади?

Шу йил вилоят адлия бошқармаси фермерларнинг бузилган ҳақ-ҳуқуқларини тиклаш, уларга тўланмай қолган жами 14 миллион 184 минг 395 сўмлик асосий қарздан ташқари, бу пайтга келиб, ҳажми бир неча миллион сўмга етган устама ва жарималарни ундириш бўйича хўжалик судига 96 та даъво аризаси билан мурожаат қилди. Судда барча даъво аризалари тасдиғини топиб, фермер хўжаликларига тўланиши зарур бўлган асосий қарздан ташқари, 2 миллион 212 минг 594 сўмлик устама ва 662 минг 383 сўмлик жаримани қарздорлар ҳисобидан ундиришга қаратилган қарорлар чиқарилди. Агар улар қарзни ўз вақтида тўланганида, бунча миқдордаги устама ва жарима маблағ жавобгар ҳисобланмиш томоннинг ўзига қоларди.

Хўш, бу пулларни ким тўлаган, дерсиз. Айбдорлар — Янгиариқ ва Хива туманлари “Пилла” ҳиссадорлик жамиятлари. Суд жавобгар, деб топгач, катта миқдордаги устама ва жаримани ҳам табиийки, улар тўлайдиган бўлишди. Суд жами 5 миллин 332 минг 806 сўм пулни Янгибозор ва Урганч туманлари “Пилла” ҳиссадорлик жамияти ҳисобидан қоплаш бўйича ҳам айбдорлар зиммасига тегишли мажбуриятлар юклади. Шу ўринда масаланинг эътиборни тортадиган яна бир жиҳати бор. Агар разм солинса, тўлов бўйича шартномаларнинг энг кўп бузилиши “Хоразм-пилла” очиқ акциядорлик жамиятининг жойлардаги корхоналари айби билан содир бўлаяпти. Вилоят адлия бошқармаси томонидан маҳсулот етказувчиларнинг қонуний манфаатларини муҳофаза қилиш ниятида олиб борилган назорат тадбирлари чоғида Янгиариқ ва Хивадаги 51 та фермер хўжалигидан ташқари Хонқа туманидаги 5 та ширкат хўжалиги ҳам ўзининг 2002 йили топширилган 19 миллион 151 минг 315 сўмлик маҳсулоти ҳақини ҳанузгача тўлиқ ундириб ололмаётгани маълум бўлди.

Аниқланишича, ана шу учала туман ҳиссадорлик жамиятлари ўтган йили хўжаликлар томонидан етказиб берилган пилла хом ашёсини сотишни удда қилолмаган. Оқибатда, омборларни тўлдириб турган пилла табиийки, даромад келтирмаган. Қизиқ, маҳсулот нега сотилмади? Афтидан, бу масалада мутасаддиларга чинакам ишбилармонлик салоҳияти етишмаган. Агар шундай бўлмаганида, бошқалар уддалаган ишни улар ҳам қойиллатган бўлишарди. Шартномавий мажбуриятларга нисбатан масъулият етишмагани ва нўноқлик жамият учун қимматга тушди. Энди у асосий қарздан ташқари устама ва жарима ҳам тўлайди.

Бундай чиқим ва можарога бу йил Шовот туманидаги Беруний номидаги ширкат хўжалиги ҳам дуч келди. Ширкат хўжалиги бошқаруви қишлоқ хўжалик маҳсулотлари етказиб бериш бўйича 83 та пудратчи оила билан 2002 йил бошида тузилган ички хўжалик шартномасини орадан бир йил ўтса ҳамки, бажармади. Пудратчилар эса сўзида собит туришди. Зиммадаги шартномавий мажбуриятларини ўз вақтида уддалашди. Аммо унинг ҳақини олишга келганда... Пудратчиларнинг қонуний ҳақ-ҳуқуқи “ёшулли”лар томонидан бузилди. Ҳақсизликка раҳбарлар, ҳатто заҳматкаш деҳқонлар ҳам тоқат қилиб келишди. Бироқ унга қонуннинг муносабати бошқача. Иш фуқаролик судида кўрилди. 83 нафар пудратчининг ҳақ экани далиллар асосида исботланди. Хўжалик бошқаруви, суднинг қарорига кўра, пудратчиларга жами 1 миллион 538 минг 352 сўмни қуртдай санаб беришга мажбур бўлди.

Бировнинг ҳақига хиёнат қилишни қонун ҳам, виждон ҳам кечирмайди. Ҳадисларда ҳам қарзни узишга бўлган лоқайдлик, виждонсизлик катта гуноҳ, гардандаги энг оғир юк сифатида қайд этилади. Инсон зоти бу каби оғир юклардан ўзини холи этишга жаҳд этмас экан, ўзига бўлган ишонч ва ҳурматини буткул йўқотиши турган гап.

Эс-ҳушли одамлар ким бўлиши ва қайси лавозимда ишлашидан қатъи назар, қарз юки ва масъулиятини доимо ҳис қилиб туришади. Уни ҳис этмаганлар эса пировардида қарз тўлаш билан ҳам маломатдан халос бўлишмайди.

Абдулла СОБИРОВ,
“Инсон ва қонун” мухбири

Faoliyat

БАНК ВА ТАДБИРКОР

(Давоми. Боши биринчи бетда)

“Тадбиркорбанк”нинг Ургут туман бўлимида эса **“Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятининг шартномавий-ҳуқуқий базаси тўғрисида”**ги Қонун талабларига риоя қилмаслик ҳолларi мавжуд. Хусусан, “Малҳам” хусусий дорихонаси томонидан 1 миллион 500 минг сўм, “Бунёдкор” масъулияти чекланган жамият 6 миллион сўм миқдорида кредит ажратишни сўраган ҳар икки мижознинг кредит шартномаси ҳуқуқий экспертизадан ўтказилмаган, банк хулосаси берилмаган. Айни шундай ҳолни “Суръат”, “Мулла Аҳмад” фермер хўжаликлари билан тузилган кредит шартномаларида ҳам учратиш мумкин.

Ташқи иқтисодий фаолият “Миллийбанк”нинг Нуробод туман бўлимидаги аҳвол ҳам мақтагулик эмас. Банк муассасасига 2002 йил давомида тадбиркорлардан келиб тушган 32 та, шу йил бошидан 1 апрелга қадар 14 та кредит аризалари девонхона орқали умумий китоб кирим қилинмасдан ижро этиб келинган.

Кредит бўлими китобида фақат кредит ажратиб қаноатлантирилган аризалар қайд этиб борилган. Бу тадбиркорлардан кредит сўраб келиб тушган мурожаатларнинг турли важлар асосида рад қилиш ҳоллари яширилганини кўрсатади.

Айни шундай қонунбузилиш ҳолати “Халқбанк”инининг Лоиш бўлимида ҳам содир этилган. Тартибга кўра, тадбиркордан тушган ариза аввал банк муассасасининг умумий кирим китобида қайд этилиши, сўнгра кредит бўлимига ижро учун юборилиши керак. Лекин бу ерда бундай йўл тутилмаган. Бундан ташқари, мазкур банк томонидан Адлия вазирлигида 2000 йил 29 февралда 902, 903 ва 907-сон билан давлат рўйхатига олинган Тартибларга зид равишда тадбиркорлардан кредит шартномаси тузмасдан ҳужжатлар талаб қилиш ва уларнинг асл нусхаларини ҳамда ортиқча ҳужжатлар олишдек қонунбузилишларга йўл қўйилган.

Бунга “Шарқ” масъулияти чекланган жамиятни мисол келтириш мумкин. Мазкур жамиятга қурилиш материаллари ишлаб чиқариш мақсадлари учун 2 миллион сўм кредит маблағи ажратишда таъминот сифатида гаровга қўйилган “Тико” русумли автомашинанинг суғурта шартномаси ва суғурта полисининг асли банкда сақланаётганини қандай тушунса бўлади?

Юқоридагидек қонунбузилиш ҳоллари “Пахтабанк”, “Савдогарбанк”, “Халқбанк”инининг Зиёвуддин бўлимлари фаолиятларида ҳам учрагани ачинарлидир.

Вилоят адлия бошқармаси аниқланган қонунбузилиш ҳолатларини бартараф қилиш ва айбдор ходимларнинг жавобгарлигини кўриб чиқиш юзасидан вилоят банк муассасалари раҳбарлари номига тақдимномалар киритди. Бундан ташқари масъул мансабдор шахслар қонунбузилишига йўл қўймаслик хусусида расман огоҳлантирилди.

Банк билан мижоз ўртасида англашилмовчилик, тушунмовчилик бўлмаслиги керак. Бунинг ягона йўли банк фаолиятига доир қонунлар, Тартиб ва Йўриқномаларни банк муассасалари ходимлари чуқур ўрганиб, унга қатъий амал қилишлари зарур. Ана шунда банк ҳам, мижоз ҳам, жамият ҳам кўпроқ манфаат кўради.

Пўлат АҲМЕДОВ,
ҳуқуқшунос

Осмон туташган ерлар

Gazetxon xat yo`llabdi

“ИНСОФГА КЕЛАРМИКАН?”

Бундан анча йил муқаддам яхши ниятлар билан Ҳусанбой Жўрақулов билан турмуш қуриб, ўғил-қиз фарзандли бўлдик. Турмушимиз яхшиланиб бораётган эди. Аммо 1990 йилда қайнонам мени икки нафар фарзандим билан уйдан ҳайдади. Орадан бир йил ўтгач, суд орқали қонуний ажрашдик. Пешонамда бор экан деб, бунга ҳам кўндим.

Суд қарорида собиқ турмуш ўртоғим болаларимга алимент тўлаши лозимлиги кўрсатиб ўтилганди. Лекин болаларининг тақдири билан бирор марта қизиқмаган тошмеҳр ота буни хаёлига ҳам келтиргани йўқ.

Мен Шаҳрихон туманида яшайман, собиқ турмуш ўртоғим Олтинкўл туманидаги “Иттифоқ” хўжалигида ишлаши боис алимент нафақасини ўша ердан олишим керак. Бироқ уч йилдан буён у ерга қатнасам-да, бир сўм ҳам пул ололмаяпман.

Бу ёқда эса болаларим бўй етиб қолишди. Ўзим 2-гуруҳ ногиронман, сиҳат-саломатлигим яхши эмас.

Шу ўринда бир мулоҳазани айтиб ўтмоқчиман: маҳаллий ўз-ўзини бошқарув идоралари ўзларига берилган жуда катта ҳуқуқлардан нега фойдаланишмайди? Улар эримга ўхшаган, болаларини ташлаб қўйган, алимент тўламайдиган бемеҳр оталарни жамоатчилик ўртасида уялтиришмайдими? Ҳеч бўлмаса, хотин-қизлар кенгашлари менга ўхшаганларнинг ёнини олмайдими?

Ахир, мен бегонадан эмас, болаларимнинг отасидан уларнинг қонуний ҳақини талаб қилаяпман. Бағритош ота шу ёзганларимни ўқирмикан, кўнглида заррача оталик меҳри қолган бўлса, пушаймон бўлиб, бурчини эслаб қолармикан?

Кимёхон САЙДАЛИЕВА,
Шаҳрихон тумани, “Ҳақиқат” ширкат хўжалиги

Qonun ko`magi

ШАРТНОМА ЎЗ КУЧИНИ КЎРСАТДИ

“Шаҳло” хусусий ишлаб чиқариш савдо фирмаси бошлиғи Ҳасанбой Авазов билан хусусий тадбиркор Убайдулла Мингбоев ўртасида 2001 йилнинг 25 октябр куни 10-25-сонли шартнома имзоланган эди. Унга кўра “Шаҳло” хусусий ишлаб чиқариш савдо фирмаси сотувчи хусусий тадбиркор У.Мингбоев эса харидор бўлади. Хуллас, ўша ҳужжатга асосан У.Мингбоев ҳар бир донаси 700 сўмдан бўлган 9300 дона 6.510.000 сўмлик “конъяк” ичимлигини 2001 йилнинг 25 октябр куни 21-сонли юк хати билан олди-сотди савдо ишлари амалга оширилади.

Шартнома шартига кўра, олинган маҳсулот қиймати 10 кун ичида сотувчига қайтарилиши керак эди. Аммо хусусий тадбиркор маҳсулот қийматини тўлашни пайсалга сола бошлади. Икки томонлама имзоланган шартнома шу йилнинг август ойида ўз кучини кўрсатди.

Фарғона вилоят адлия бошқармаси “Шаҳло” хусусий ишлаб-чиқариш савдо фирмасининг манфаатини кўзлаб фуқаролик ишлари бўйича Ўзбекистон туманлараро судига даъво аризасини киритган эди. Мазкур даъво ариза шу йилнинг август ойида кўриб чиқилди.

— Ҳақиқатдан ҳам, “Шаҳло” хусусий ишлаб-чиқариш савдо фирмасидан “коняк” ичимлигини олганим рост, — дея даъвони тан олди Убайдулла Мингбоев, — аммо маҳсулотнинг сифатига эътибор берилмаган экан. Шу сабабли “конъяк”ларни тезда сотиб юбора олмадик. Натижада олинган маҳсулотнинг қийматини ўз вақтида тўлашнинг имкони бўлмади.

— Бизда “қўлбола” конъякларнинг ўзи бўлмайди, — деб изоҳ берди суд мажлисида иштирок этган “Шаҳло” хусусий фирмасининг вакили Ҳамиджон Жабборов, — хусусий тадбиркор ҳар хил баҳоналар билан ҳанузгача олинган маҳсулотнинг қийматини бермай келяпти. Натижада биз моддий томондан анча қийинчиликка учрадик.

Суд жараёнига Илёс Мадраҳимов ҳам гувоҳ сифатида иштирок этди. Чунки у шахсий “Камаз” русумли давлат рақами “15-Д 5126” белгили автомашинасида уч юлдузли конъяк ичимликларини Самарқанддан Қўқонга олиб келган эди.

Суд ҳайъати суд мажлисида иштирок этган даъвогар, жавобгар ва гувоҳларнинг кўрсатмаларига асосланиб, **“Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини шартномавий-ҳуқуқий базаси тўғрисида”**ги Қонуннинг 32-моддаси талабларига риоя этишни лозим топди. Чунки маҳсулот етказиб берилганлигини жавобгарнинг ўзи ҳам инкор этмайди. Маҳсулот қабул қилиб олинган. Бироқ олинган маҳсулотнинг қийматини қайтариш харидор томонидан асоссиз равишда ўз вақтида бажарилмаган. Суд жавобгарнинг маҳсулот сифатсиз эди, деган важига танқидий баҳо берди. Чунки бу ҳақда, яъни маҳсулот сифати тўғрисида махсус лаборатория хулосасини олмаган. Жавобгар маҳсулотни қабул қилишни рад этиб, қайтариб юбормаган.

Суд ҳайъати Фуқаролик процессуал Кодексининг 203—206-моддаларини қўллаб қарор қилди. Унга кўра, “Шаҳло” хусусий ишлаб чиқариш савдо фирмаси бошлиғи Х. Авазов манфаатини кўзлаб У.Мингбоевдан 6.510.000 сўм асосий қарз, 325.5000 сўм устама, 9.76500 сўм жарима — жами 10741500 сўм ундириш ҳақидаги даъво аризасини қаноатлантирди. Бундан ташқари, У.Мингбоевдан давлат фойдасига 2148300 сўм давлат божи ҳам ундириладиган бўлди.

Миродил ФАЙЗИЕВ,
ҳуқуқшунос

Назорат қилувчи идоралар фаолиятини тартибга солиш Республика Кенгашининг 2002 йил 27 декабрдаги қарорига асосан Тошкент вилояти солиқ бошқармасининг шу йил 12 февралдаги 108-хс-сонли буйруғига асосан бошқарма валюта назорати сектори бошлиғи Т.Кенжаев ва Чирчиқ шаҳар Давлат солиқ инспекциясининг шу йил 13 февралдаги 48-хс-сонли буйруғига асосан инспекция назорат бўлими бошлиғи Р.Абдиевалар томонидан шу йилнинг 13-27 феврал кунлари “Ўзуйжойжамғармабанк”нинг Чирчиқ шаҳар бўлимида текшириш ўтказилади.

ТАҚДИМНОМАГА ЭЪТИБОРСИЗЛИК

У ҚОНУННИ МЕНСИМАСЛИКМИ ЁКИ ТУШУНМАСЛИК?

Текшириш натижасида 75000592 сўм солиқ ва йиғимлар давлат бюджетига тўланмагани тўғрисида далолатнома тузилади. Ҳолбуки, бу даврларда “Ўзуйжойжамғармабанк” ва унинг бўлимлари Президентимизнинг 1996 йил 31 январдаги “Тошкент шаҳрида уй-жойлар қурилишини Давлат томонидан қўллаб-қувватлашни кучайтириш тўғрисида”ги ва 1997 йил 24 мартдаги “Ўзбекистон Республикасида уй-жой қурилишини ислоҳ қилиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Фармонларига асосан барча солиқ тўловларидан 5 йилга озод қилинган эди. Бу ҳолат Вазирлар Маҳкамасининг 2001 йил 7 мартдаги 08/130-22-сонли хати билан тасдиқланган Молия вазирлигининг 2001 йил 2 мартдаги ТД/04-03-09/33-сонли хатида ҳам аниқ кўрсатиб қўйилган бўлса-да, солиқ ходимлари унга эътибор бермаган. Шу боис банк раҳбарлари текшириш далолатномасига имзо қўймасдан, далолатномада кўрсатилган масалани ўрганиб чиқиб, қонуний ҳал қилиб беришини сўраб Солиқ қўмитаси эксперт комиссияси ва Тошкент вилояти Солиқ бошқармасига ёзма равишда эътирознома билдиришади. Лекин солиқ қўмитасининг эксперт комиссияси ва Тошкент вилояти Солиқ бошқармаси эътирозномани эътиборсиз қолдиради. Аксинча, Тошкент вилояти солиқ бошқармаси шу йилнинг 28 феврал куни солиқ ундириш ва молиявий жарима қўллаш ҳақида қарор қабул қилиб, банкка нисбатан солиқ учун 59261 минг сўм, 33363 минг сўмлик молиявий жарима, жами — 92624 минг сўмлик “инкасса” топшириқномаси қўйиб, уни тўлашни талаб қилади. Шундан сўнг банк раҳбарлари Адлия вазирлигига мурожаат этишга мажбур бўлишади.

Ушбу шикоят Тошкент вилояти адлия бошқармаси томонидан жиддий ўрганиб чиқилди ва Тошкент вилояти Солиқ бошқармасининг қарори қонунчилик талабларига зид экани аниқланди.

Шу сабабли вилоят адлия бошқармаси “Ўзуйжойжамғармабанк”нинг Чирчиқ шаҳар бўлимига нисбатан қўлланилган молиявий жаримани бекор қилиш ҳақида Тошкент вилояти Давлат Солиқ бошқармаси бошлиғи М.Комилов номига 11 март куни 02-1/580-рақамли тақдимнома киритди.

Шуниси ажабланарлики, вилоят солиқ бошқармаси раҳбарияти тақдимномани бажариш ўрнига турли баҳоналар билан ўзларининг ҳақ эканлигини исботлашга ҳаракат қилишди. Хусусан, вилоят солиқ бошқармаси раҳбари М.Комиловнинг имзоси билан 2003 йил 1 апрелда юборилган жавобда шундай дейилади: “Ўзуйжойжамғармабанк”нинг Чирчиқ шаҳар бўлимининг Марказий банк томонидан рўйхатга олингани ҳолати унинг давлат рўйхатидан ўтганини билдирмайди, чунки Вазирлар Маҳкамасининг 1994 йил 22 мартдаги 153-сонли ва 2001 йил 22 августдаги 347-сонли қарорларига асосан давлат рўйхатига олиш ваколати Адлия вазирлиги ва жойлардаги ҳокимият идораларига берилган. Шунга асосан “Ўзуйжойжамғармабанк”нинг Чирчиқ шаҳар бўлими алоҳида юридик шахс сифатида белгиланган тартибда давлат рўйхатидан ўтмагани сабабли ушбу банк учун имтиёз муддати алоҳида ҳисобланмайди”.

Шу ўринда ҳақли бир савол туғилади: наҳотки шундай нуфузли идора раҳбарлари барча учун баробар бўлган қонунлар шарҳини тушунмаса?

Негаки, Давлат солиқ қўмитаси раиси муовини Э.Гадоевнинг имзоси билан 2001 йил 5 апрелда 13/1-2149-рақами билан Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳар Давлат солиқ бошқармаларига юборилган хатда “Ўзуйжойжамғармабанк” тизимидаги банк бўлимларига Марказий банки-

Ijro mas`uliyati

дан рўйхатдан ўтган кундан бошлаб, 5 йил муддатга белгиланган имтиёзлар берилиши қайд этилган. Шунингдек, ушбу топшириқ назоратга олинган.

Бу эса вилоят Солиқ бошқармасининг ҳақиқатни тан олиш ўрнига ўз ноқонуний хатти-ҳаракатларини билатуриб хаспўшлаётганини исботлайди.

Қисқаси, масала ўз қонуний ечимини топмагач, адлия бошқармаси Тошкент вилоят хўжалик судига даъво аризаси киритишга мажбур бўлди. Суд йиғилишида аризачининг талабларини қаноатлантириш рад этилди. Шундан сўнг аппеляция тартибида шикоят берилди. Шу йилнинг 15 сентябр куни вилоят хўжалик суди апелляция тартибида мазкур масалани қайта кўриб чиқди ва даъво аризасини қаноатлантирди. Шундай қилиб, жарима бекор қилинди.

Албатта, иш бор жойда камчиликлар ҳам бўлиши табиий. Лекин ҳамма гап ана шу хато ва камчиликларни ўз вақтида тўғрилаш, зарур хулосалар чиқаришдадир.

Рустам ХУДОЙҚУЛ,
“Инсон ва қонун” мухбири

Yangilik

ЛОМБАРДЛАР ФАОЛИЯТИНИ РЎЙХАТГА ОЛИШ ВА ЛИЦЕНЗИЯЛАШ ТАРТИБИ

Вазирлар Маҳкамасининг шу йил 17 сентябрдаги 402-сонли Қарори билан ихтисослашган ташкилотлар — ломбардлар давлат томонидан рўйхатга олиниши адлия идоралари зиммасига юклатилди. Адлия вазирлиги Тошкент шаҳрида, Қорақалпоғистон Республикаси Адлия вазирлиги ҳамда вилоятлар адлия бошқармалари Қорақалпоғистон Республикаси ҳамда вилоятлар ҳудудида жойлашган тегишли ломбардларни давлат рўйхатидан ўтказилишини амалга ошириши белгиланди. Бунда қуйидагилар белгиланган:

— адлия идоралари томонидан ломбардлар давлат рўйхатидан ўтказганлик учун тўлов кунида қонун ҳужжатлари билан белгиланган энг кам иш ҳақининг тўрт баробар миқдорида давлат божи ундирилади;

— лицензия берувчи идоралар томонидан даъвогарнинг лицензияга ариза кўриб чиқилиши учун ариза берилган кунда қонун ҳужжатларида белгиланган энг кам иш ҳақи миқдорида йиғим ундирилади;

— ломбард фаолиятини амалга ошириш ҳуқуқига лицензия берганлик учун тўлов кунида қонун ҳужжатлари билан белгиланган энг кам иш ҳақининг беш баробари миқдорида давлат божи ундирилади.

Ломбардларни давлат рўйхатидан ўтказганлик учун давлат божи маблағи белгиланган тартибда тақсимланади.

“Ломбардлар фаолиятини лицензиялаш тартиби тўғрисидаги Низом”, «Ломбардлар томонидан фуқароларга ўзларига тегишли буюмларни гаров тариқасида олиб кредит беришни амалга ошириш Қоидалари» ва “Ломбардлар томонидан ҳисобот тақдим этилиши Тартиби” Марказий банк томонидан белгиланган тартибда тақсимлаш учун ишлаб чиқилган.

Марат ЭШБЕКОВ

Бозор иқтисодиёти шароитида хўжалик ва иқтисодий муносабатларда битим тузиш муҳим аҳамиятга эга. Битим тушунчасига Фуқаролик Кодексининг 101-моддасида қуйидагича таъриф берилган: Битимлар деб фуқаролар ва юридик шахсларнинг фуқаролик ҳуқуқ ва бурчларини белгилаш, ўзгартириш ёки бекор қилишга қаратилган ҳаракатларига айтилади.

БИТИМ ВА УНИНГ МОҲИЯТИ

Шу ўринда таъкидлаш жоизки, ушбу тушунча фуқаролик ҳуқуқлари ва бурчларининг бевосита қонундан келиб чиқишини англатмайди. Улар муайян ҳуқуқий натижаларга эришишга қаратилган ҳаракатлар натижасида юзага келади. "Ҳаракат" тушунчаси субъектив ҳамда объектив кўринишларда намоён бўлади. Аниқроқ айтганда, дастлаб шахс битим тузишга аҳд қилиши ва бундай аҳд ёзма равишда баён этилган бўлиши шарт. Аҳд қилиш шахснинг битим тузиш учун ўзида нияти, хоҳиши борлигини билдиради ва у субъектив кўринишда ифодаланади. Шахс хоҳишининг ёзма баён этилиши эса объектив кўринишда маълум бўлади. Баъзан битим тузиш учун фақат хоҳиш билдириш етарли бўлмайди, бунинг учун муайян ҳаракатларни бажариш талаб этилади. Бундай ҳолатларда битим муайян, яъни аниқ ҳаракатлар бажарилгандан, (яъни пул, ашё, юкни топшириш, қарз, омонат, юк ташиш ва ҳоказо) кейингина тузилган деб ҳисобланади. Бундай битимлар қонун талабига жавоб беради.

Айрим ҳуқуқшунос олимларнинг таъкидлашича, эркинлик шахснинг хатти-ҳаракати, руҳий тартибга солиш жараёнидан иборат. Битим тарафларнинг эрки жамиятда ташкил топган ижтимоий-иқтисодий ҳолатининг таъсири остида белгиланади. Масалан, тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланувчи шахслар фойда кўриш мақсадида маҳсулот ишлаб чиқариш, уни тасарруф қилиш, турли соҳада хизмат кўрсатиш бўйича битим тузади. Бошқача айтганда, фуқаролар битим тузиш билан ўзларининг моддий ва маънавий эҳтиёжларини қаноатлантиради.

Битим эркинлик баённомаси сифатида тан олинган шакл ва усулда баён этилган тақдирдагина ҳуқуқий аҳамият касб этади. Бундай усул эркинликни билдиришдан, изҳор этишдан ва бунинг натижасида битимнинг фуқаролик муомалада қарор топишидан иборат. Эркинлик ва унинг баён этилишининг бирлиги битимни ҳақиқий деб топишнинг муҳим шартларидан ҳисобланади. Ушбу хусусиятлари билан битимлар ҳуқуқий муносабатларни вужудга келтирувчи ҳамда фуқаролар ва юридик шахсларнинг эркинлиги билан боғлиқ бўлмаган ҳодиса ёки воқеалардан фарқ қилади. Давлат ва фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш идораларининг ҳуқуқий ҳужжатлари ҳам фуқаролик ҳуқуқ ҳамда мажбуриятларини келтириб чиқариши мумкин. Фуқаролик кодексининг 8-моддасида ҳуқуқий далилларнинг рўйхати келтирилган бўлса-да, уларнинг барчаси ҳам фуқаролик ҳуқуқ ва бурчларини вужудга келтирувчи битимлар эмас. Аниқроқ айтганда, ушбу модданинг 1-, 4-, 8-бандларида назарда тутилган далиллардагина битимлар деб ҳисобланиши мумкин. Масалан, Фуқаролик Кодекси 8-моддаси, 1-бандига мувофиқ фуқаролик ҳуқуқ ва бурчлари қонунда назарда тутилган шартномалар ҳам бошқа битимлар, шунингдек, гарчи қонунда назарда тутилган бўлмаса-да, лекин унга зид бўлмаган шартнома ва бошқа битимлар орқали ҳам вужудга келади. Ушбу модданинг 4-бандига биноан фуқаролик ҳуқуқ ва бурчлар қонун йўл қўядиган асосларда мол-мулк олиш натижасида вужудга келиши мумкин. Мол-мулк олиш турли йўл билан, масалан, олди-сотди шартномасини тузиш, ҳадя олиш, васиятнома қолдириш натижасида амалга оширилади. Шу модданинг 8-бандида фуқаролик ҳуқуқ ва бурчлари фуқаролар ва юридик шахсларнинг бошқа ҳаракатлари натижасида вужудга келиши мумкинлиги ҳам назарда тутилган. Шу боис 8-моддада кўрсатилгандан ташқари бошқа ҳаракатлар ҳам ҳуқуқий далил сифатида фуқаролик ҳуқуқ ва бурчларини келиб чиқиши учун асос бўлиши мумкин. Шу ўринда айтиб ўтиш жоизки, ҳуқуқий аҳамиятга эга бўлган, яъни ҳуқуқий далил деб ҳисобланган ҳаракатларнинг барчасини қонун тўлиқ қамраб олишининг иложи йўқ. Чунки ижтимоий ҳаётда рўй берадиган турли ўзгаришлар натижасида бир вақтлар ҳуқуқий далил ҳисобланган баъзи ҳаракатлар ўз аҳамиятини йўқотади ёки аксинча, ҳуқуқий аҳамиятга эга бўлган янги ҳаракатлар (ҳуқуқий далиллар) юзага чиқади. Бунга суд қарори билан белгиланган шартлар асосида битим тузиш мажбуриятини юзага келиши яққол мисолдир. Давлат идораларининг ҳужжатлари, бошқа шахсларга зарар етказиш, шунингдек, фуқаролик ҳуқуқий оқибатларни келиб чиқиши билан боғлайдиган ҳодисалар ҳам ҳуқуқий далил сифатида фуқаролик ҳуқуқ ва бурчларининг вужудга келиши учун асос бўлиши мумкин. Лекин буларга нисбатан битимлар тўғрисидаги қоидаларни тадбиқ этиб бўлмайди. Чунки битим ўзининг бирон-бир ҳуқуқий натижасига эришишга қаратилган бўлиши билан бирга ҳуқуқий хатти-ҳаракатдан (масалан, топилма ва хазиналар бўйича вужудга келадиган муносабатларнинг асослари) фарқ қилади. Ҳуқуқий хатти-ҳаракат бўйича шахснинг хоҳиши ҳисобга олинмайди. Нега деганда, ҳуқуқий оқибатлар шахснинг эркинлиги бўлиши ёки бўлмаслигидан қатъи назар, қонунга асосан вужудга келаверади. Бу эса битимларнинг қонуний ҳаракатлардан иборат эканини ва ФКнинг 8-моддаси 6-бандида, 985-1030-моддаларда қонуний шартномага асосланмаган мажбуриятларни вужудга келтирадиган ҳаракатлардан фарқ қилишини кўрсатади.

Яна шуни таъкидлаш жоизки, ҳар қандай фуқаро битимнинг иштирокчиси бўла олмайди. Фуқаро битимнинг иштирокчиси, яъни субъекти бўлиши учун тўлиқ муомала лаёқатига эга бўлиши лозим. Чунки тўлиқ муомалага эга бўлган шахсгина битим тузишда ўз эрки-иродасини мустақил ифода этиб, тузилган битим асосида қандай ҳуқуқ ва бурчларнинг вужудга келишини тушуна олади. Бир сўз билан айтганда, битимларда шахсларнинг эркинлиги онгли равишда ифода этилиши талаб қилинади. Муомала лаёқати чекланган ёки тўлиқ муомала лаёқатига эга бўлмаган шахслар фақат қонун билан рухсат этилган битимларни мустақил тузиш ҳуқуқига эга. Шу сабабли битимларни нотариал тартибда тасдиқлаш вақтида тарафларининг муомалага лаёқати борлиги ёки йўқлиги, албатта, инобатга олиниши зарур. Муомалага лаёқатсиз шахслар ва муомала лаёқатидан чекланган шахслар томонидан битимларни тузиш тартиби Фуқаролик Кодексининг 27-, 29-, 31-моддаларида белгиланган.

Бундан ташқари, ҳар қандай ташкилот ҳам битимларнинг тузиши ва бунинг натижасида муайян ҳуқуқ ва бурч-

▼ **Huquqiy ma`rifat**

лар олишлари учун юридик шахс бўлиб тан олинган бўлиши шарт (ФКнинг 39-, 41-, 48-моддалари). Юридик шахс ҳисобланмаган ташкилотлар, корхоналар (ваколатхоналар ва шаҳобчалар) юридик шахс номидан ва унинг ишончномасига асосан битимлар тузади (ФКнинг 47-моддаси). Умумий ҳуқуқ лаёқатига эга бўлган юридик шахслар қонун билан таъқиқланмаган ҳар қандай битимларни тузиши мумкин. Бу қоида махсус ҳуқуқ лаёқатига эга бўлган юридик шахсларга ҳам тааллуқли. Агар ушбу битимлар уларнинг қонун билан белгиланган фаолият мақсадларига зид келмаса, юридик шахслар алоҳида турдаги битимларни махсус рухсатнома (лицензия) олгандан сўнг тузиши мумкин. Битим тузиш вақтида юридик шахснинг эрки таъсиси этувчи томонидан ифода этилади. Юридик шахс тузган битимдан ҳуқуқий оқибат таъсис этувчи томонидан ўз ҳуқуқ ваколати доирасида бажарган ҳаракатларидан вужудга келиши мумкин. Шу боис, юридик шахснинг қонун ва унинг низомида назарда тутилган ҳуқуқ ваколати доирасидан ташқарида тузилган битими ҳақиқий эмас, деб ҳисобланади. Ушбу қоидага айрим ҳолларда ФКнинг 126-моддасига мувофиқ истисно йўл қўйилади.

Фуқаролик Кодексининг 101-моддасига биноан нафақат мамлакатимиз фуқаролари, юридик шахслари, шунингдек, чет эл фуқаролари, юридик шахслари ҳамда фуқаролиги бўлмаган шахслар битимнинг иштирокчиси бўлишга ҳақли. Бундан ташқари, битимлар билан боғлиқ муносабатларда фуқаролик қонун ҳужжатлари билан тартибга солинадиган субъектлар (масалан, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш идоралари), шунингдек, давлат бошқаруви идоралари ҳамда уларнинг махсус вакили ҳисобланган бошқа идоралар ҳам иштирок этишлари мумкин (ФКнинг 79-моддаси).

Хулоса ўрнида айтсак, битим тушунчаси қуйидагича ифодаланади:

фуқаролар ва юридик шахсларнинг эрки-иродаси ифодаланган, муомалага лаёқатли бўлган шахслар томонидан амалга ошириладиган ҳамда муайян фуқаролик ҳуқуқий муносабатларини вужудга келтириш, ўзгартириш ва бекор қилишга қаратилган қонуний ҳаракатлар намоён бўлади.

Бундан ташқари, битимга асосан фуқаролик-ҳуқуқий муносабатлар келиб чиқади, чунки битим тузиш, уни бажариш ёки бажармаслик билан боғлиқ юзага келадиган оқибатлар фуқаролик қонун ҳужжатлари билан белгиланади.

Искандар РАҲИМОВ,
Ойбек ИЗЗАТОВ

▼ **Istiqlol imkoniyatlari**

СОҒЛОМ ОИЛА – СОҒЛОМ КЕЛАЖАК

(Давоми. Боши биринчи бетда)

Шуни алоҳида таъкидлаш жоизки, ФҲДЁ бўлимлари ходимларининг жойларда хотин-қизлар қўмиталари билан биргаликда оила мустаҳкамлиги борасида олиб бораётган ҳуқуқий тарғиботлари, тушунтиришлари натижасида ФҲДЁ идораларида эр-хотиннинг ўзаро розилиги асосида никоҳдан ажралишлар сони йилдан-йилга камайиб бормоқда. Бу кўрсаткич 1999 йилда 5158 та, 2000 йилда 4992 та бўлса, 2001 йилда 4715 тани, 2002 йилда 4616 тани ташкил этган. 2002 йил кўрсаткичини 1999 йилга солиштирганда 10,6 фоизга камайганини кўриш мумкин.

Ёшларни оилавий ҳаётга пухта тайёрлаш мақсадида 1998 йилда "Оила йили" Давлат дастури доирасида ФҲДЁ бўлимлари қошида "Оила дорилфунунлари" ташкил этилган бўлиб, уларнинг фаолияти йилдан-йилга такомиллаштирилмоқда.

Дорилфунун машғулотларига никоҳга кириш истагида ариза берган ёшлар жалб қилиниб, улар билан ФҲДЁ бўлимлари мудирлари, жойлардаги Оила марказлари, соғлиқни сақлаш бўлимларининг тажрибали мутахассислари оила ҳуқуқи, оила саломатлиги, эрта никоҳга кириш ва қариндошлар ўртасидаги никоҳнинг зарари тўғрисида суҳбатлар уюштирмоқда.

Соғлом оила соғлом жамият негизини ташкил этишини инобатга олган ҳолда «Оила» кодексига янги 17-модда киритилиб, никоҳланувчи шахсларни ўзаро розиликлари билан никоҳгача тиббий кўрикдан ўтказиш белгилаб қўйилди. Бунинг натижасида 50-60 фоизгача никоҳланувчиларнинг тиббий кўрикдан ўтказилишига эришилди. Ушбу модданинг амалга оширилиш механизмини такомиллаштириш мақсадида Вазирлар Маҳкамасининг 2003 йил 25 августдаги қарори билан **«Никоҳланувчи шахсларни никоҳгача тиббий кўрикдан ўтказиш тўғрисида»** Низом тасдиқланиб, 2004 йилнинг 1 январидан амалга киритилиши белгилаб қўйилди. Бугунги кунда ушбу Низом талабларини аҳоли ўртасида тушунтириш ишлари олиб борилмоқда.

Санаб ўтилган тадбирлар мамлакатимизда оила соғломлиги ва мустаҳкамлигига эришиш, келажакда соғлом авлодни камол топтириш давлат сиёсати даражасига кўтарилганидан далолатдир. Уларнинг амалий самараси Юнисеф томонидан ўтказилган тадқиқотларнинг якуний кўрсаткичида ҳам ўз аксини топган. Бу эса мамлакатимизда амалга оширилган ислоҳотларнинг халқаро миқёсда эътироф этилганига яна бир далил ҳисобланади.

Зуҳра АЗИМОВА,
Гулбаҳор БОБОЖОНОВА,
Адлия вазирлиги масъул ходимлари

▼ **Mitti maslahat**

Рукн учун масъул: ҳуқуқшунос Т. ҚОРЁҒДИЕВ

БОЛА ҚАЧОН ТАКРОРАН ФАРЗАНДЛИККА БЕРИЛИШИ МУМКИН?

Ҳаёт азалдан мураккаб яралган. Киши унда турли-туман воқеа-ҳодисаларга рўбарў келиши мумкин. Айтайлик, одамзот боласи фарзандни келажак давомчиси, деб билади. Шунинг учун фарзанд дунёга келганда беҳад қувонади. Бунинг устига кимдир фарзанди йўқлиги учун фарзанд асраб олса, кимдир бирор-бир ғаразли мақсадда (масалан, 4 болали оила бешинчи болани фарзанд қилиб, муддатидан олдин пенсияга чиқиш, кимдир вафот этган турмуш ўртоғининг боқувчисини йўқотганлик пенсиясини олиш мақсадида невараларидан бирини фарзандликка олади) буни амалга оширишга ҳаракат қилади. Ана шундай нохуш воқеаларнинг олдини олиш ҳамда бола манфаатларини ҳимоя қилишни назарда тутилиб, фарзандликка бола олиш жараёни ҳам қонунларимиз томонидан қатъий назорат қилинади.

Шунингдек, қонунда болани такроран фарзандликка олиш амалиёти ҳам эътиборан четда қолмаган.

Хусусан, "Оила" кодексининг 162-моддасига кўра, фарзандликка олиш тўғрисидаги биринчи қарор суд тартибида бекор қилингандан кейингина боланинг такроран фарзандликка олинишига йўл қўйилади.

Энди мазкур модда шарҳига назар ташлайдиган бўлсак, боланинг такроран фарзандликка олинишига фарзандликка олиш тўғрисидаги биринчи қарор белгиланган тартибда Оила кодексининг 168-169 моддаларида кўрсатилган асосларга мувофиқ суднинг ҳал қилув қарори билан бекор қилинган ҳоллардагина йўл қўйилади. Болани фарзандликка олувчининг вафот этгани, кейинчалик муомалага лаёқатсиз, бедарак йўқолган деб топилиши ёки вафот этган деб эълон қилиниши болани такроран фарзандликка олинишига асос бўла олмайди. Бундай ҳолатларда болани ёшидан келиб чиққан ҳолда унинг манфаатларини ҳимоя қилиш учун васий ёки ҳомий тайинланиши ёхуд у тутинган оилага тарбияга берилиши мумкин.

Хуллас, юртимизда болалар манфаати ҳар нарсадан устун бўлиб, у қонун билан ҳимоя қилинади.

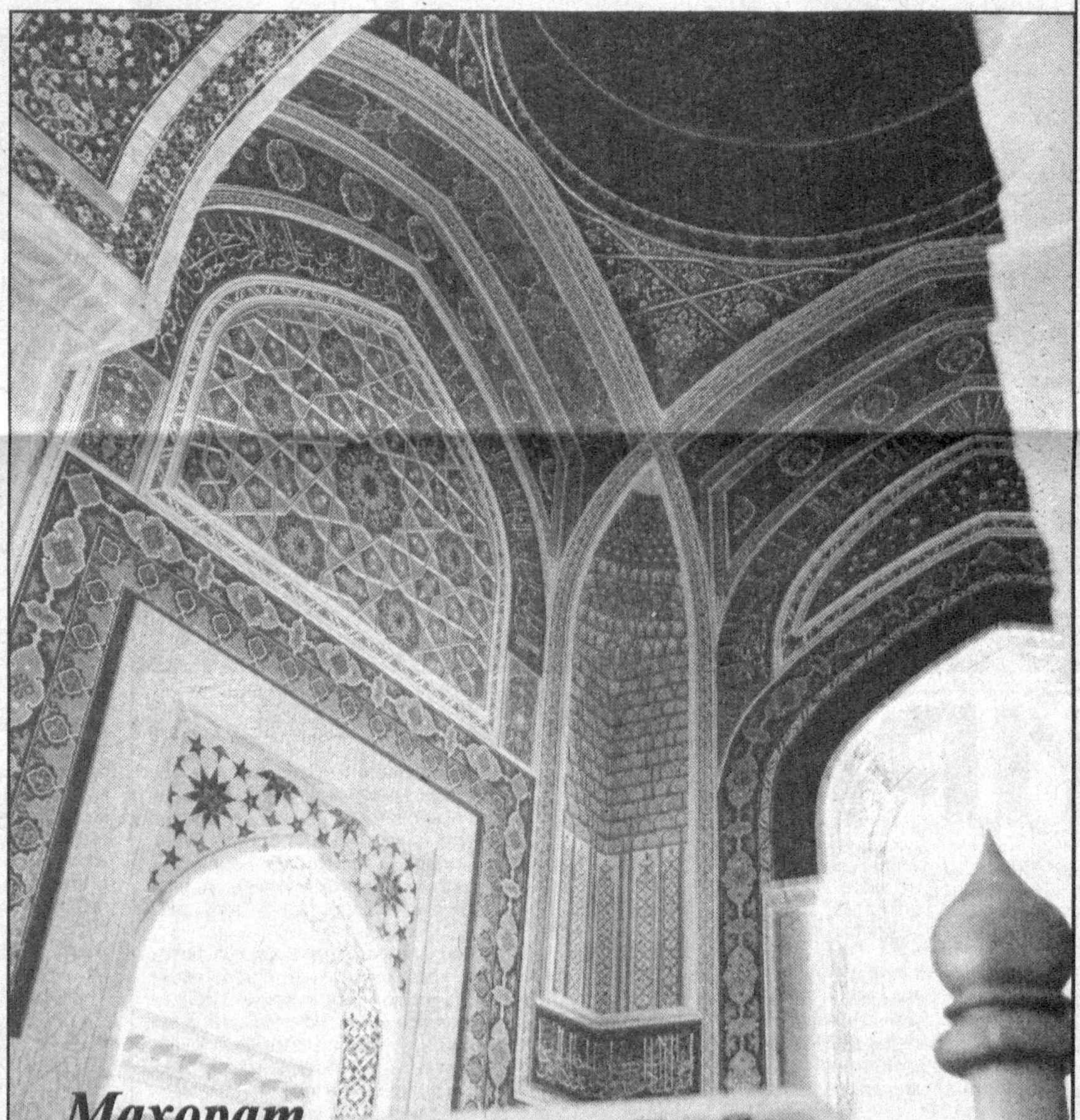

Маҳорат

▼ **Ogohlik**

ЭҲТИЁТ БЎЛИНГ, ФИРИБГАР!

Кейинги вақтда чет элга чиқиб ишлаш истагида бўлган айрим юртдошларимиз соддалиги орқасидан фирибгарлар тузоғига илиниб қолмоқда. Улар негадир мазкур юмуш билан шуғулланадиган идоралар бир ёқда қолиб, дуч келган фирибгарларнинг алдовига учиб, охири сарсон-саргардон бўлмоқда.

...Анорбой гап орасида таниши Замируллога чет элга ишлаш учун кетаётганини қистириб ўтди. Ишончли одами борлиги, шу беминнат ёрдам қилаётганига шаъма қилди. Кутилмаганда Замирулла ўша одам билан мени ҳам таништириб қўясан, деб туриб олди. Анорбой ҳам танишининг юзидан ўтолмади — кўп ўтмай иккаласи Андижондан пойтахтга томон йўл олишди.

Уларни кутиб олган киши ўзини Афғонистоннинг Ўзбекистондаги элчихонаси ходими Абдул Ваҳоб Муҳаммад Исмоил деб таништирди. Икки ўртада ўзаро ишонч пайдо бўлгани учун суҳбат ҳам ўз-ўзидан данғалига кўчди.

— Жаноб Исмоил, мени Анорбойнинг гуруҳига қўшиб жўнатсангиз, — дея илтимос қилди Замирулла.

— Бунинг сира иложи йўқ, — деди виқор билан Абдул Ваҳоб, — чунки 7 кишидан иборат гуруҳнинг ҳужжатлари аллақачон ҳал бўлган. Марҳамат, сиз ҳам 20 нафар кишини тўпланг, ярим йилга шартнома тузиб, қурилишда ишлашга жўнатаман.

— Бўпти, мен розиман, — деди Замирулла оғзининг таноби қочиб, — хизмат ҳақи, маош масалалари қандай бўлади?

— Ҳар бир одам фирмага 100 доллардан тўласа бас, бу ёғи менинг ишим, — деди бамайлихотир Абдул Ваҳоб, — у ерга боргач, ойлик маошингиз 500-600 доллардан кам бўлмайди.

Ана шу суҳбатнинг эртаси куниёқ Жалолқудуқ туманининг Ойим қишлоғидаги Замируллaнинг уйини сўраб келадиганлар кўпайиб қолди.

Кўпчилик сўраб-суриштирмай паспорт билан пулни уй эгасининг қўлига минг илтимос билан топширишарди.

Қисқаси, сафарга борадиганлар сони 20 нафар эмас, 22 нафарга етгач, Замирулла яна Тошкентга йўл олди.

Дастлаб Абдул Ваҳоб Муҳаммад Исмоилга фақат 6 нафар кишининг ҳужжатлари топширилди. Пулни эса фирма билан шартнома тузилгандан сўнг берадиган бўлишди.

Қисқаси, ҳамма ҳангома ана шундан сўнг бошланди. З.Мирзаев ва Ф.Отажоновлар унинг олдига жуда кўп марта келиб кетишди. Лекин Абдул Ваҳоб ҳар сафар янги-янги баҳоналарни ўйлаб топар, унинг эрта дейишининг охири кўринмасди. Ниҳоят, у фирма директори Алихон чет элга хизмат сафари билан кетгани, қайтиб келиши билан шартнома бланкаларини олиб беришини айтиб қутулди.

Бу орада у содда мижозларнинг 1.040.000 сўм пулини чўнтагига солиб улгурган эди.

Ниҳоят, 2002 йилнинг июн ойида Абдул Ваҳоб "Тош-кохсаран" ўзбек-эрон фирмасининг бўш бланкаларини тарқатаркан, бирор бир шубҳа уйғотмаслик учун мижозларига банкдан валюта ҳисоб рақами очиш лозимлигини қаттиқ тайинлади. Шундан сўнггина Алихоннинг имзоси ва фирманинг тамғаси қўйилади-ю, чет элга йўлга тушилади.

Аслида Абдул Ваҳоб бу соддадил одамларнинг бор-будини шилиб олиб, қорасини кўрсатмай кетишни аввал-бошдаёқ режалаштириб қўйган эди. Ана шу нопок ниятини амалга ошириш учун у турли-туман найрангларни ўйлаб топарди...

Шундан сўнг ҳам орадан икки ой ўтди. Энди жўнаш муддатини ортга чўзишни сира иложи қолмаган эди. Шунинг учун Абдул Ваҳоб 2002 йил 27 октябр куни ҳаммани Тошкентга етиб келишини ва самолёт учишга ҳозирлаб қўйилганлигини айтди. 22 нафар кишининг ҳаммаси Тошкентдаги "Тара" меҳмонхонасига жойлашиб, кута бошлашди. Бироқ Абдул Ваҳоб яна янги найрангни ўйлаб топди. Эмишки, ҳукумат қарорига мувофиқ ҳар бир мижоз яна 60 доллардан пул тўлаши керак экан. Шу муносабат билан учиш 11 ноябргача қолдирилганини айтди.

Шундан сўнг умумий миқдорда 3.520 АҚШ долларини фуқароларни алдов йўли билан қўлга киритган Абдул Ваҳоб қорасини кўрсатмай кетди.

Соддадил одамларнинг шундан сўнггина кўзлари очилди, улар ўзларини алданганини тушуниб етишгач, ҳуқуқни муҳофаза қилиш идораларига мурожаат қилишдан бошқа чора топишолмади.

Аслини сўрасангиз, Абдул Ваҳоб ҳеч қандай элчихонада ҳеч қачон ишламаган, қип-қизил фирибгар кимса экан. Шунингдек, "Тош-кўхсаран" фирмаси ҳам, унинг бошлиғи Алихон ҳам сохта бўлиб чиқди.

Жиноят ишлари бўйича Чилонзор тумани суди мазкур фирибгарлик ишини кўриб чиқди. Суд фирибгар Абдул Ваҳоб Муҳаммад Исмоилга қилмишига яраша жазо тайинлади. Шунингдек, жабр кўрганларга пуллари маҳкумдан ундириладиган бўлди.

Рўй бериб ўтган бу воқеа хусусида фикр юритадиган бўлсак, унга бир томондан, фирибгарлик, иккинчи томондан эса одамларнинг ишонувчан ва соддалиги, тўғри йўл қолиб, эгрисини танлаши сабаб бўлган.

Фирибгар ўз номи билан фирибгар — ундан ҳар қандай ёмонлик, найранг ва тубан қилмишларни кутиш мумкин. Лекин унга ишонган одамлар-чи?!

Агар улар озгина ҳушёрлик қилганларида эди, бу фирибгарликни пайи аввалданоқ қирқилган бўларди. Бунинг устига улар бола-чақасининг ризқидан қийиб, тўплаган маблағини ўйламай-нетмай фирибгарга қўшқўллаб топшириб юборишмасди? Бир йил давомида бирон-бир одам Абдул Ваҳобнинг кимлигини суриштириб кўришни хаёлига келтирмагани кишини яна таажжубга солади.

Ҳарқалай, нима бўлганда ҳам, бўлиб ўтган нохуш воқеалар кўпчиликка сабоқ бўлади, деб ўйлаймиз.

Ҳасан АБДУВАИТОВ,
ҳуқуқшунос
Тўра ОХУН,
журналист

Апелляция судлари мамлакатимиз суд-ҳуқуқ тизими учун янгилик бўлса-да, аммо ушбу институт жуда кўплаб хорижий мамлакатлар жиноят судлов амалиётида кенг қўлланилади.

▼ **Jahon tajribasi**

АПЕЛЛЯЦИЯ СУДЛАРИ: МЕЗОН ВА ЎЗИГА ХОСЛИК

Англия жиноят процессида "апелляция" атамаси турли суд инстанциялари қарорлари устидан шикоят беришнинг барча усулларини англатади. Англо-саксон ҳуқуқ тизимига амал қилувчи ушбу давлатда суд томонидан ишни қайта кўришдан аввал апелляция тартибида мурожаат қилган шахснинг шикояти асослилиги текширилади, акс ҳолда апелляция шикояти кўрмасдан қолдирилади. Англияда апелляция тартибида ҳукмларни қайта кўриш асосан «Апелляция тўғрисида»ги 1968 йилги қонун ва жиноий ишлар бўйича апелляция тўғрисида 1995 йилги қонун асосида тартибга солинади:.

Англияда барча жиноий ишлар бўйича охирги апелляция инстанцияси Лордлар Палатаси ҳисобланади. 1999 йилда қабул қилинган **"Одил судловга мурожаат тўғрисида"**ги Қонун асосида қуйи судлар томонидан процесс иштирокчиларига нисбатан апелляция тартибида шикоят беришга оид чекловлар бекор қилиниб, Лордлар Палатасининг апелляция тартибида иш юритиш ваколатлари кенгайтирилди.

АҚШда ҳам "апелляция" атамаси жиноий ишлар бўйича суд ҳукмлари устидан шикоят бериш ва уларни суд томонидан текширишни англатади. Мамлакат қонунчилигига мувофиқ ҳукмларнинг қонунийлиги, асослилиги ва адолатлилигини апелляция тартибида текшириш учун мурожаат қилишга маҳкум, унинг ҳимоячиси ва айбловчи ҳақлидир. Шу ўринда таъкидлаш жоизки, АҚШда ҳукмлар устидан шикоят бериш оз миқдорни ташкил этади. Масалан, 1999 йил округ федерал судлари 56511 та жиноий ишни кўриб чиққан. Шундан 10251 та иш юзасидан апелляция тартибида шикоят келтирилган, холос.

Умумий қоидага биноан биринчи инстанция суди томонидан жиноий иш кўрилаётганда йўл қўйилган реал ҳуқуқий хато маҳкум ёки унинг ҳимоячиси томонидан ноқонуний ҳукм устидан апелляция шикояти бериш учун асос бўлиб ҳисобланади.

АҚШда махсус апелляция судларига округ апелляция судлари ва вақтинчалик фавқулоддаги апелляция судлари киради. Ушбу икки суд қарорлари устидан мамлакат Олий судига шикоят қилиниши мумкин. Округ судлари ёки махсус биринчи инстанция судлари томонидан кўрилган ишлар бўйича апелляция шикоятлари Олий суд ўртасидаги оралиқ апелляция инстанцияси ҳисобланади. Ҳар бир апелляция судлари апелляция округи доирасида фаолият кўрсатади. Ушбу округлар штатдаги аҳоли сонини ҳисобга олган ҳолда ҳудудийлик асосида тузилади (АҚШда жами 12 та округ мавжуд).

Францияда апелляция тартибида суд ҳукмлари устидан шикоят қилиш институти 1808 йил ташкил этилган. Апелляция тушунчаси ҳукмлар устидан шикоят қилиш ва қайта кўришнинг бир қанча усулларини ўзида жамлаган.

Апелляция тартибида шикоят ахлоқ тузатиш судларининг барча ҳукмлари ва содир этган қонунбузарлик учун беш минг франкдан ортиқ бўлган жарима жазоси назарда тутилган полиция судлари томонидан чиқарилган ҳукмлар, шунингдек, полиция судларининг маҳкумни жазолаш билан бирга моддий зарарни қоплашни назарда тутувчи ҳукмлари устидан ҳам келтирилади.

Францияда 30 та апелляция судлари бўлиб, ҳар бир департаментда иккитадан тўрттагача суд фаолият юритади. 5 та апелляция судлари эса Франциянинг "денгиздан ташқари ҳудуди"даги ишларни кўриб чиқади.

Ҳар бир апелляция суди ўзи жойлашган шаҳар номи билан аталади. Апелляция судлари таркибида бир неча палаталар мавжуд. Шулардан бири жиноий ишлар бўйича палата ҳисобланди. Масалан, Париж апелляция суди таркибида йигирма бешта палата, Лионда еттита, айрим апелляция судларида эса биттадан палата иш олиб боради.

Германия жиноят процессуал қонунида қонуний кучга кирмаган ҳукм устидан апелляция ва тафтиш шаклида шикоят қилиш белгиланган.

Апелляция тартибидаги шикоят ҳудуд судьялари ва участка судлари ҳукмлари устидан келтирилади. Агар тайинланган жазо кам миқдордаги жарима билан боғлиқ бўлса, бундай ҳукмлар устидан шикоят қилинмайди. Апелляция шикоятлари ер судларининг жиноят ишлари бўйича кичик ва катта палаталари томонидан кўриб чиқилади. Апелляция тартибидаги шикоят прокурор, судланувчи, унинг ҳимоячиси, судланувчининг қонуний вакили, хусусий айбловчи, шерик айбловчи, фуқаровий жавобгар томонидан берилиши мумкин. Апелляция шикояти биринчи инстанция суди ишни мазмунан кўриб чиқиб, ҳукм эълон қилинганидан сўнг бир ҳафта мобайнида берилади. Оғзаки шикоят суд баённомасига ёзиб қўйилади ва уни асослантириш талаб этилмайди. Шикоят ҳукмнинг алоҳида бир қисмига нисбатан ҳам берилиши мумкин ва иш апелляция тартибида шикоятда берилган қисм юзасидан кўриб чиқилади. Агар шикоятда ҳукмнинг бирор қисми ёки банди назарда тутилмаган бўлса, шикоят ҳукмнинг бутун қисмига нисбатан берилган ҳисобланади.

Тафтиш тартибидаги шикоят эса ер судлари (жиноят ишлари бўйича катта палата)нинг, Олий ер судлари (жиноят ишлари бўйича Сенат)нинг биринчи инстанция, шунингдек, апелляция тартибида чиқарган ҳукмлари устидан келтирилади. Бундай шикоятлар судларнинг ҳукмларида моддий ва процессуал қонун меъёрлари бузилган тақдирда ҳам келтирилиши мумкин. Агар тегишли ҳуқуқий меъёр қўлланилмаган ёки нотўғри қўлланилган бўлса, бундай ҳолат қонун бузилиши ҳисобланади.

Италияда жиноий ишлар биринчи, апелляция ва кассация инстанцияларида кўрилади. Апелляция судлари асосий шаҳарларнинг суд округларида ташкил этилган бўлиб, улар 23 тадан иборат. Уларда апелляция шикоятлари беш нафар юқори малакали судьялардан иборат ҳайъатда кўриб чиқилади.

Претор судлари ҳукмлари ва қарорлари устидан апелляция шикояти берилганда ишни трибуналлар (160 та) жиноий ишларни биринчи инстанция суди ва иккинчи инстанция суди сифатида кўриб чиқиш ваколатига эга. Трибуналда уч нафар малакали судьялар фаолият юритади.

Ўта муҳим жиноий ишларни кўриб чиқувчи ҳакамлик судлари (улар жами 94 та) чиқарган ҳукмларга оид шикоятлар ҳакамларнинг апелляция судлари (34 нафар судья)да кўриб чиқилади.

Кўриниб турибдики, хорижий мамлакатларда апелляция инстанцияси судларининг ташкил этилиши ва ишларни кўриб чиқиш тартиби турличадир.

Уларнинг тажрибасини илмий асосда ўрганиш ва халқимизнинг минталитетини ҳисобга олган ҳолда самарали фойдаланиш ҳуқуқий демократик жамият барпо этиш йўлини танлаган жамиятимиз учун муҳим аҳамиятга эга.

Маҳмуд ЭГАМБЕРДИЕВ,
Мурожжон МИРЗАЛИЕВ

Дунёнинг ишлари қизиқ: кимдир фақат эзгу ва савоб ишлар илинжида яшайди, яшаш-яратиш ишқи билан нафас олади, кимдир тубанлик ботқоғига ботганча, худбинлик, баднафслик каби иллатларни ўзига одат қилади.

▼ **Attang!**

НАЙРАНГ

ФЕЛЬЕТОН ЎРНИДА

Тўрткўл туманидаги Шароф Рашидов номидаги ширкат хўжалиги бош ҳисобчиси Худойберган Юсупов, бош ҳисобчи ўринбосари Аллаёр Сабуров ва чек юритиш ҳисобчиси Даврон Сафаровларнинг мазкур лавозимларда иш бошлаганларига унчалик кўп вақт бўлгани йўқ: бор-йўғи уч-тўрт қовун пишиғи ўтди, холос. Аммо палагида пишган йигитлар дарров жиловни қўлга олишди. Таассуфки, бу жилов яхшилик томонга эмас, аксинча, бадбинлик томон тортилган эди.

Ҳаммаси кутилмаганда бошланди. Тубанликка бел боғлаган одамга текин томоқликнинг йўли кўп. Бундай ғаламислар ҳатто эл манфаатини кўзлаб амалга оширилаётган ишлардан ҳам худбинлик йўли билан фойдаланмоқчи бўлади. Гап шундаки, Вазирлар Маҳкамасининг 2001 йил 3 декабрдаги қарорига асосан Қорақалпоғистон Республикаси Молия вазирлиги томонидан қишлоқ хўжалиги корхоналарида ишловчи ходимларнинг табиий газдан бўлган қарзларини иш ҳақи ҳисобидан қоплаш масаласида Шароф Рашидов номидаги ширкат хўжалигига 14 миллион 850 минг сўмлик пул маблағи ажратилди. Қарорни ўқиган заҳотиёқ, устамонларга жон кириб қолади. Белгиланган катта миқдоридаги маблағ ходимларнинг иш ҳақи миқдорлари ҳамда табиий газдан фойдаланганлик эвазига 2002 йилнинг 1 январь ҳолатига бўлган қарздорликлари ҳисобидан ишловчилар ўртасида ўзаро тақсимланиши лозим эди. Ҳа, эплаганнинг ошиғи олчи бўладиган бўлди. Бирданига ширкат хўжалиги чек юритиш ҳисобчиси Даврон Сафаровнинг кўз олдида акаси Баҳромнинг табиий газ ҳақини тўлолмасдан қийналиб юргани гавдаланди. "Кел, - деди шунда ўзига-ўзи, - акамни шундай пайтда қўлламасам, қачон қўллайман?"

Шундай деди-ю, бош ҳисобчи ўринбосари Аллаёр Сабуровнинг ёнига чопқиллайди. Аллаёр ўйчан нигоҳларини бир нуқтага қадаб, бошини қашлайди ва бош ҳисобчига учрашиш лозимлигини билдирди. Бош ҳисобчи Худойберган Юсупов ҳам бир нимани ўйлади, шекилли, таклифга кўна қолади. Шундай қилиб, 2002 йилнинг 26 январида ширкат хўжалигидан тракторчиликдан бўшаб кетган Баҳром Сафаров номига қалбаки ведомостлар тўлдирила бошлади. Қарабсизки, уч ҳисобчининг "саховати" билан бир зумда Баҳром Сафаров номига феврал, апрел, май ва июн ойларига иш ҳақи ҳисобидан ўнта қалбаки ведомостда 147000 сўм пул ёзилди. Аммо шу ерда Даврон Сафаров яна бир карра пухталик йўлини тутди, яъни пулнинг 60400 сўмини укаси учун "Тўрткўлгазтаъминот" идораси ҳисобига ўтказди-ю, 86600 сўмини нақд олиб қолди. Қуруқ қошиқ оғиз йиртишини ўйлаб, бош ҳисобчига 30000 сўм, бош ҳисобчи ўринбосарига 26600 сўм тутқазди, қолган 30000 сўмни эса ўз жиғилдонига ютади.

Мансаб ваколатини суиистеъмол қилиш ҳолатлари бу билан тугамади. Пул тотидан секин тамшаниб олишган ҳисобчилар яна ҳийла-найрангга ўтишади. Бу гал ҳам табиий газдан фойдаланганлик учун тўланадиган ҳисоб-китоб пуллари уларга қўл келади. Шу зайлда бош ҳисобчи Худойберган Юсупов табиий газдан қарздорлик бўйича ширкат хўжалиги ҳудудида истиқомат қилувчи, аммо бирорбир лавозимда ишламайдиган фуқаролар Худойберди Имонгелдиев ҳисобидан 20000 сўм, Тўхтабой Аллақов ҳисобидан 15000 сўм, Умид Шомуродов ҳисобидан 5000 сўм, Мамбет Дурдиев ҳисобидан 7000 сўм пулни чўнтакка урди.

(Давоми тўртинчи бетда)

НАФС ЎПҚОНИ

Тошкентлик Дилмурод Муҳаммедов осон пул топишнинг антиқа усулини кашф этди. Шу йилнинг бошида Юнусобод туманининг 11-даҳасида жойлашган "Халқбанк"инининг валюта айирбошлаш шаҳобчаси ёнида валюта сотиб олиш учун навбатда турган Нодира Алиевага ўзини Тошкент шаҳар прокуратураси ҳузуридаги СВОЖҚКБ ходими деб таништириб, "ишхонаси"дан 1500 АҚШ долларини олиб бераман, деб ишонтиради. Уни Тошкент шаҳар прокуратураси ҳузуридаги СВОЖҚК Департаменти биноси ёнига бошлаб келиб, 1.545 минг сўм пулни олади ва қочиб кетади. Нафси ҳаккалак отган Дилмурод шу йилнинг 12 феврал куни айни шундай усулда Матлуба Султонованинг Тошкент шаҳар прокуратураси ҳузуридаги СВОЖҚКБ ходими 1.545.000 сўм пулини қўлга киритади.

Орадан икки кун ўтгач, у Чилонзор туманида жойлашган "Ўзбек Турк" банкининг валюта айирбошлаш шаҳобчаси ёнида валюта сотиб олиш учун навбатда турган Г.Розинбоева ва Д.Комиловага ўзини Департамент ходими Диёр Маҳкамовичман, деб таништиради ҳамда Г.Розинбоевага 1000 АҚШ доллари, Д.Комиловага 300 АҚШ доллари олиб бераман, деб ваъда беради. Бироқ бу гал у ниятига эришолмади, Тошкент шаҳар прокуратураси ҳузуридаги солиқ ва валютага оид жиноятларга қарши кураш бошқармаси ходимлари сохта "ҳамкасб"ларининг қилмишини фош этишди.

Фирибгар суд ҳукми билан тегишли жазо олди.

Янгийўллик Исмоил Исоқов ҳам фирибгарлик йўлини танлади. У фуқаро К.Пўлатовга ўзини нуфузли идора ходимиман, деб тижорат фирмасини очишга ёрдам бериш эвазига ундан 6000 АҚШ доллари олади.

Орадан 2-3 кун ўтгач, К.Пўлатовни шаҳар ҳокимияти биноси ёнига чақириб, ундан яна 4000 АҚШ долларини қуртдай санаб олади. Шундан сўнг яшаш жойини ўзгартириб, К.Пўлатовдан қочиб юради.

Исмоил Исоқов бу билан чекланмади. У Валижон Турғуновни йўл патрул хизмати бошқармасига инспектор лавозимига ишга киритаман деб, ундан 2000 АҚШ долларини олади.

Исмоил Исоқов жиноий хатти-ҳаракатини яна давом эттириб, Чилонзор тумани ҳудудида Бобоқул Нафасовга ўзини нуфузли идора ходими сифатида таништириб, қўшма корхонангизга тегишли бўлган пулларни ундириб бераман, деб ваъда беради ва бунинг эвазига К.Пўлатовга С.Раҳимов туманида жойлашган хонадонини сотиш ҳуқуқи билан расмийлаштириб беришни сўрайди. Б.Нафасов фирибгарнинг ёлғонларига ишониб, хонадонини К.Пўлатов номига сотиш ҳуқуқи билан расмийлаштириб беради. Шундан сўнг фирибгар тадбиркор Абдулла Ҳакимовнинг дўконига кириб, ўзини нуфузли идорада ишлайман, деб таништириб юз минг сўмлик костюм-шимни кийиб кетади.

Буни қарангки, фирибгар нафсни тийиш ўрнига фаолиятини янада кенгайтиради. У Абу Райҳон Беруний номидаги Тошкент Давлат Техника университетининг Автоматлаштирилган бошқарув тизими мутахассислиги бўйича 113874-сонли бакалавр дипломи ва синов дафтарчасини қалбакилаштиради.

Буниси ҳам ҳолва экан. 2002 йилнинг 4 сентябр куни у Республика Халқ Таълими Маркази маъмуриятига 113874-сонли қалбаки диплом тақдим этиб, 2003 йил 2 январ кунига қадар Марказ раҳбарининг ёрдамчиси лавозимида ишлаб келган.

Албатта, ҳар қандай нопок ишнинг охири яхшилик билан тугамайди. Исмоил Исоқовнинг

Qilmish-qidirmish

ҳам фирибгарлиги узоққа чўзилмади.

Жиноий ишлар бўйича Чилонзор туман судининг ҳукми билан унинг қилмишига яраша қонуний жазо тайинланди. Бир сўз билан айтганда, яна бир товламачиликка чек қўйилди. Лекин кишини масаланинг бошқа бир жиҳати ўйлантиради. Гап шундаки, эс-ҳушли одамлар нега кўр-кўрона пулларини ўзлари яхши билмаган товламачининг қўлига тутқазиб қўйган? Бу соддаликми ёки ҳуқуқий саводсизлик? Қолаверса, жабрланувчилар нега қонуний йўл қолиб, бошқа йўлни танлашган? Шундай экан, фирибгарлик тегирмонига уларнинг ўзи сув қуймаганми?

Хулоса ўрнида айтсак, ҳалол меҳнат қилиш ўрнига фирибгарлик билан пул топишни кўзлаган кимсалар бир кунмас бир кун барибир панд ейиши шубҳасиз. Чунки нафс бамисоли ўпқон бўлиб, унинг доми одамни ҳалокат сари бошлайди.

Исматилла МИНГБОЕВ,
ҳуқуқшунос

Қадим-қадимдан Шарқ донолик мактаби сифатида эътироф этилади. Албатта, бу бежиз эмас. Донишманд боболаримиз ақл-тафаккур кучи билан минг битта мушкулотни оппа-осон ҳал этган. Ана шундай ақл кучи тилларда достон бўлган. Бунга кекса тарихдан жуда кўп мисоллар келтириш мумкин. Хусусан, ўз даврида Мирзо Улуғбек ақл кучи билан ўғирлик, фирибгарлик сингари жиноятларни қандай фош этгани ҳақидаги қизиқарли ривоятлар бизгача етиб келган.

Биз қуйида ана шундай ибратли воқеаларни эътиборингизга ҳавола этишни лозим топдик.

ОҚИЛЛАР ТАДБИРИ

Бир куни бир киши Улуғбек Мирзо ҳузурига келиб деди: **"Шоҳо, бошимга мушкул иш тушди, ажиб бир ҳодиса юз бердики, уни ҳал қилолмай ақлим, балки барча оқиллар аҳли ҳайрондир. У ҳодиса шундан иборат:** мен Ироқдан келмоқдаман. Хуросон карвони билан Самарқанд томон йўл олгандим. Карвон Жайҳун дарёси бўйида тўхтаганда, мен холироқ жойга бориб, кийимларимни ечдим. Менда бир бўлак қимматбаҳо лаъл бор эди. Уни бир парча чармга ўраб, билагимга боғлаб юрардим. Ҳалигини ечиб, кийимларимнинг устига қўйдим-да, сувга тушдим. Қайтиб чиққач, ўша лаъл бўлагини тополмадим. Ерга кириб йўқ бўлгандек эди. Ҳеч ким бу томонга келмаган эди. Карвон аҳлидан уни суриштиришга ор қилдим. Бўлган воқеа шу".

— Сен бу ишда бир йил сабр қилишинг лозим. Топилса... қанчалик қимматаҳо бўлса ҳам сенга етказаман, — дея жавоб берди подшо.

Ҳалиги одам таъзим билан чиқиб кетди. Ҳазрати подшоҳ девон аҳлини чақириб, мажлис қилди ва деди: — Қамровимдаги барча аворжа (солиқлар ҳисоб-китоби)ни тумор (узун қилиб ўралган ҳужжат) қилиб насталиқда ёзиб келинг.

Подшо уни мутолаа қила борди. Янги йил кириши билан яна девони аҳлини йиғиб янги йил ҳисобидан ҳам олдингидек аворижа қилишга буюрдилар. Кейин ҳар икки туморни солиштирди. Қараса, Қоракўлда яшовчи бир кишининг ўтган йилги мол солиғи эллик танга бўлса, бу йил беш юз тангага кўтарилибди. Шу одамни чақиртириб, бир хилватда сўради: "Бу тафовутнинг сабабини тушунтириб берсангиз, мол солиғингиз нега кўп? Бирор нарса топдингизми ё бирор кишининг уйини урдингизми ёки мерос олдингизми? Ё бирор карам соҳиби инъомидан бадавлат бўлдингизми? Ростини сўзланг, ёлғон деманг..."

У жавоб берди: "Шоҳо! Мен, тикувчиман, Қоракўл қасабасиданман. Бир куни ўз ишим билан банд эдим. Саройим ўртасида бир дарахт бор, қарасам унинг шоҳида бир акка ўтирибди. Тумшуғида гўштга ўхшаш бир нарса бор. Ногоҳ унинг тумшуғидаги ерга тушди. Акка уни олишга интилганда, мен сапчиб ўрнимдан турдиму бориб олдим. Қарасам, бир парча чарм. Ичини очиб эдим, бир бўлак лаъл чиқдики, шуъласидан шарқ қуёши хира тортади, ёлқинидан рашк қилиб дилбарлар ёқут лаби қуриб, тийра бўлиб қоларди. Уни худо юборган ҳадя, кутилмаган тухфа, деб билиб, дарҳол Самарқандга келдим. Уни жавҳарийга кўрсатдим: "Қадри зар заргар шиносад, қадри жавҳар жавҳари". У лаълни кўриши билан эси оғиб, кўз соққаси олайиб, ранг-рухсори лаълдек қизарди. Мен бу тош қимматбаҳо эканини фаҳмладим. У сўради: буни қаердан олдинг?

Мен суриштириб нима қиласан, оладиган бўлсанг, чамалаб кўра, йўқ эса қайтиб бер, дедим. Буни қанчага сотмоқчисан, деди. Мен икки минг тангага, дедим. У бўлса лаъл минг тангага арзийди, деди-да, тортишиб охири бир минг беш юз хоний тангага унга бердим. Бозорга тушиб, бир ғулом, канизак олдим. Уй асбобу зийнатларидан гилам, рўзғор буюмлари, эгар-жабдуғи билан от харид қилиб, ватанимга қайтдим Аҳволимни сўраганларга, Самарқандда бир бадавлат хешим бор эди, мендан бошқа вориси йўқ эди. У ўлгач, бу нарсалар менга қолди, дедим. Ҳазрати Улуғбек мирзо буюрди, жавҳарийни келтирдилар. У иқрор бўлди. Чўнтаги ҳуққасидан ўша лаълни чиқарди... Кейин ҳазрати подшоҳ ҳалиги жавҳарийга ғазаб қилдилар. Зеро, ноинсофлиқ қилиб, лаълнинг эгасига фириб берган ва аввалига инкор қилган эди. Мисра: **"минглаб азиз жон тадбиру коринг фидосидир".**

Сўнгра яна арз қилдимки: мазкур подшо ҳузурига бир киши келиб деди: "Шоҳим, то дурохшон юлдуз дирамлари Қаҳкашон ҳамёнида сақланар экан, баракали зотингиз ҳаёти нақдинаси умру тириклигингиз суррасида маккор ажалнинг ўғрилик таловидан муҳофаза қилинган ва сақлангай! Офтобдек мунаввар замирингиз учун маълум бўлсинким, мен минг ашрафий маблағни ҳамёнга солиб, оғзини мум ва муҳр билан мустаҳкамлаб, бир одамга омонат топширгандим. Бир оз муддатдан кейин уни талаб қилдим. Олиб, очиб қарасам, юз ашрафий кам чиқди. Унга буни айтсам, мени масхара қилди: "Ҳамёндаги сенинг муҳринг бузилмаган бўлса, ҳамён йиртиқ жойи бўлмаса, сен пулингни қанчалигини унутган бўлишинг керак, ашрафийларинг тўққиз юз бўлган", деди. Эй подшоҳ! Худои таолонинг ягоналигига шак-шубҳам бўлмаганидек, пулимнинг минг ашрафий бўлганига имоним комил.

Подшо унинг икки кундан кейин келишини, шунда иши ҳал бўлишини айтди.

Подшонинг етти тусда товланувчи хитойи атласдан гирдболиши бор эди. Кечкурунлари унинг устига ўтириб мутолаа қилар эди. Фалак шоҳи субҳнинг оппоқ атлас дуррасини чок қилган субҳидам пайтида ҳазрати подшоҳ ҳалиги гирдболишдан туриб, жабран унинг бир бурчагини йиртди-да, хонадан чиқди. Тўшакчи канизак кириб бу ҳолни кўрдию, унинг тириклик либоси йиртилгандек ҳолатга тушди. Аҳволни эрига арз қилди. У ғам ема, бунинг бир иложини қиламан, сенинг ишингдаги бу тугунни ўзим ечаман, деди. Унинг бир руфугар дўсти бор эди. У ҳаёт либосидаги чокдан бошқа ҳар қандай чокни баб-боягидек тўқиб ямардики, Суҳо юлдузини ложувард фалакдан чоштгоҳ пайтида ҳам аниқлай оладиган ҳар қандай кўзи ўткир, зийрак одам унинг ямоқ эканлигини сезмади. Шунга айтган эди, у тўшакни тўқиб ямади. Кеч киргач, тўшакчи одатдагидек ҳалиги гирдболишни ўрнига қўйиб қўйди. Подшо қараса, ҳалиги чокдан асар ҳам қолмабди. У сўради: "Мен эрталаб тўшакдан туриб кетаётганимда оёғим тирноғига илиниб, тўшакнинг бир бурчаги йиртилган эди. Ҳозир ундан асар ҳам йўқ?" Тўшакчи бўлган воқеани бир-бир айтиб берди. Подшо руфугарни олиб келишни буюрди. Унга деди: "Ростини сўзласанг, тўғрисан, йўқса, тириклигинг соғарини жаҳолат тошига урган бўласан!

Тўғриликдан "алиф"
ўрни "жон" устида,
Эгриликдан "вов"
ҳамиша "хун" устида

Рост дегил: шу кунларда ҳеч киши сенга ашрафий тўла ҳамённи йиртиб,, юз ашрафий олиб, яна тўқиб ямагансан.

У тўғрисини айтди: бир киши ичи ашрафийга тўла ҳамённи келтирганди. Уни йиртиб юз ашрафий олдик. Ўн ашрафий менга берди. Қолганини ўзи олиб кетди..."

Подшо буюрди: Ҳалиги одамни топиб келтирдилар, подшо унга ғазаб қилди ва эгасига пулини олиб берди.

Кейин яна ҳикоя қилинди:

Улуғбек мирзо ҳузурига бир киши келиб, деди: Шоҳим, мен Рум сафарига отланмоқчи эдим. Беш минг ашрафий маблағим бор эди, эҳтиёжимдан ортиқчароқ эди. Бу шаҳарда қозидан бўлак диёнатли ва омонатга хиёнат қилмайдиган одам бўлмайди, деган хаёл билан ҳалигини офтобага солиб, оғзини мумлаб, қозига топширдим. Сафардан қайтиб, қозидан омонатни сўрадим. У менга: "Девонамисан, сени ҳеч қаерда кўрмаганман. Бошқа бу афсонани демагинки, буюрсам, тишларингни синдиришади, балки тилингни суғуриб олишади!" деди.

Подшо деди: эрта мен ўша қозиникига бораман. У ердан чиқиб кетаётганимда, отга минишим билан тиз чўкиб, шу арзингни айт!

У кетди.

Подшо қозини чақиртириб, хилватга тортди-да, деди: "Эй, қози, мен бир ажиб фикр дарёсидаман, ғаройиб бир андеша гирдобида ғарқман. Менда нақдина ва нафис жавоғиру лаъллардан шу қадар тўпланганки, ҳеч кимнинг хаёли хазинасига сиғмайди. Буларни тўплаганимнинг боиси шуки, ўлганимдан кейин фарзандларим ҳоли мушкуллашса, бахтсизликка учрасалар, бир кунига ярайди. Бу нарсалар бизнинг хонадонимизда бўлса, мен ўлган куниёқ талон-тарож майдонида қолиб кетади. Ҳожат пайтида улар ўз ҳаётига васида топилмай қолади. Ҳеч бир кишига эътиқодим йўқки, буларни унга топшириб қўйсам. Сиз ҳазрати пайғамбар ишининг давомчисисиз — диёнату омонатингиздек одамни бугунги кунда топиб бўлмайди. Сиз хотиримга келдингизу чақиртирдим. Бу сирни сиз билингу мен билай".

Қози бу гапни эшитиб, эси оғиб, шодлигидан баданидан руҳ қуши учиб кетаёзди. Кейин яна ўзини тутиб, такаллуф билан қараб тураверди. Подшо айтди: "Сиз бораверинг, мен дафина учун жой танламоққа уйингизга бораман".

Алқисса, подшо қозиникига келди, бутун ҳовли-жойни кўздан кечириб чиқди, эҳтиёт бир жой тайинлади. Подшо чиқиб, отга миниши билан ҳалиги одам тизи билан юриб келиб, арз қилди: "Шоҳо мен бир омонатни қозининг уйига қўйгандим..." Қозининг ранг-кути ўчиб, ўзича агар мункир келсам, подшода шубҳа пайдо бўлади. Эътироф этишдан қулайи йўқ, деб ўйлади-да: "Сен девона бўлдингми? Тиз чўкишинг нимаси. Менда бўлгач, омонатинг мендан сўрамайсанми?" — деди. Сўнг қози ғуломига бунинг омонатини олиб чиқишини буюрди. Ғулом офтобани олиб чиқиб, подшо ҳузурида эгасига топширди.

Бу ҳикояни эшитиши билан Султон ва мажлис аҳлидан бу беназир подшонинг ройи ва тадбири ҳусни, дақиқ назарига таҳсину офаринлар ёғилди. Ҳазрати Султон буюрдиларки, у олижоҳ подшо ҳақида яна ҳикоя қилсинлар.

Мен дедим: Улуғбек мирзо ҳузурига бир одам келиб деди: "Мен Самарқанддан Бухоро томон кетар эдим. Минг тангалик ҳамёним бор эди. Икки фарсаҳча шаҳардан узоқлашганимда бир анҳор бўйидаги дарахт соясида ҳордиқ олдим, овқатландим. Қарши томондан бир киши келиб қолди. Уни овқатга таклиф қилдим. Ўзимча шундай қарорга келдим, ҳамён менда бўлмагани маъқул. Уни ҳалиги одамга бериб, буни уйимга олиб бориб берсангиз, дедим. Бухородан қайтиб келсам, ҳалиги киши омонатни уйга келтириб бермабди. Ундан талаб қилганимда, мен сени танимайман, деди.

Подшо буюрди, у айтган одамни топиб келтирдилар. Ундан сўради. У: "Мен буни ҳам, айтаётган дарахтини ҳам кўрмаганман, қаердалигини билмайман ҳам", деди.

Подшо муддайига ўша дарахтдан бир-иккита барг келтиришни буюрди. Мункир келган одамни эса ёнидан жилдирмай, ҳар тўғрида ҳикоя қилиб, машғул қилиб турди. Ҳикоя айни қизиган пайтда сўради: "Ҳалиги одам ўша дарахтга етиб бордимикан-а?" Мункир келган одам камоли ғофилликдан: "Менимча, ҳали етгани йўқ", деди. Подшо кулиб, сен у дарахтни кўрмаганман, билмайман, деган эдинг. Энди қандай қилиб у одамнинг ҳали етиб бормаганини била қолдинг. Тез тур ўрнингдан, беҳуда алдамчиликни қўй. Инсоф йўлига киргину омонатни қайтар...

Taassuf

Икки марта «ўтириб келиб» ҳам тавбасига таянмаган Улуғбек Каримов кейинги пайтларда бекорчиликдан зерикиб, алланималарни ўзича режалаштириб юрди. Ниҳоят, улфати Саид Алиевни учратиб қолиб севиниб кетди. Унинг тирсагидан аста ушлаб, "гап бор" дегандай Катта Фарғона канали ёнбошидан қўним топиб, ўтиришди. Саид Алиев шеригига ҳайрон бўлиб қаради. Бу қараш Улуғбек Каримовни бошида ғужғон ўйнаган "режа"ларини унга тўкиб солишга даъват этди.

БИРОВНИНГ МОЛИ ЮҚМАЙДИ

- Шайдо қишлоғини биласан-а, - деди шеригига синчков тикилиб. Саид Алиев "ҳа" дегандек бош силкиди. - Шу қишлоқдаги бир ҳовлида боқилиб ётган ғунажинга кўзим тушди. Шуни ўғирласак, ошиғимиз олчи бўлади. Чўнтагимиз қаппаяди, маишат қиламиз, нима дейсан?

Саид Алиев бироз ўйланиб турди-да, унинг таклифига рози бўлди.

Улар белгиланган манзилга боришганда, ҳақиқатан ҳам, молхонанинг эшиги йўқ, ичкарида эса бир эмас, учта мол боғлаб қўйилган эди. Улуғбек улар орасидан қизғиш тусли ғунажинни танлади. «Эга»ларининг йўлига илҳақ бўлиб туришган эканми, қизғиш тусли ғунажинни Улуғбек Каримовга қаршилик кўрсатмасдан, унинг етовига бўйсунди. Шундай қилиб, тунги соат тўртларда ғунажин Улуғбек Каримовларнинг уйи олдидаги кичик бир хонага олиб келишди. Кейин осонгина қўлга кирган ўлжани тезроқ бир ёқлик қилиш тараддудига тушишди. Носир исмли қассоб йигитни қўярда-қўймай, минг хил важ-карсонлар билан ичкарига бошлаб киришди.

- Қара, шундай чиройли ғунажин касал экан, сўйиб юбормасак, зарарга куйиб қоламан, - дея Улуғбек оби-дийда қилди.

Соддадил қассоб йигит унинг гапларига чиппа-чин ишонди ва ғунажинни сўйиб берди. Бунинг эвазига унга бир килограмм чамасида гўшт берилди. Хўш, энди сўйилган ғунажинни нима қилишади?

Ўйлаб ўтиришга вақт йўқ эди. Улар зудлик билан "Дамас" машинасини тўхтатишди. Мўйдинжон исмли ҳайдовчи йигит рўпара келди.

- Яхши ният билан бир ғунажин олгандим, касал экан, сўйиб юбордик. Иложи бўлса, шуни шаҳардаги бирорта қассобхонага элтиб берсангиз. Қуруқ қўймаймиз, - дейишди иккови бараварига.

Ҳайдовчи йигит рози бўлди. Гўштни қассобхонага келтирган шоферга Улуғбек 10 минг сўм пул берди. Бундан ҳайдовчи йигитниг чеҳрасида ҳайрат ва ҳайронлик акс этди. Қассобхонадаги йигитга ҳам дийдиё қилишгач, у рози бўлди. Нархи келишилди. Ғунажиннинг терисию, гўшти билан 112 минг сўмга савдолашишди.

Улар қассобхонадан қайтишар экан, Улуғбек ўзида йўқ шод эди. У қўлидаги бир даста пулга ишора қиларкан:

- Қалай, ишимиз ҳамирдан қил суғургандек осон кўчдими? Ҳа, мен билан юрсанг, ошиғинг олчи, биринг икки бўлади.

Икки "улфат" мўмай даромадни тенг бўлиб олишди.

Шу тариқа уларнинг иши юришгандан юришди. Бу орада уларнинг "сафига" учинчи шерик қўшилди. Бу Сардор Каримов эди. "Уч оғайни ботирлар"нинг "салб юриши" қизғин давом этди. 2003 йил феврал ойидан бошланган "ҳамкорлик" ниҳоят беш ой деганда, ўз хотимасини топди. Бу давр мобайнида улар "фаолияти"да анчагина "ютуқ"лар содир бўлди. Уч оғайнининг «саъй-ҳаракатлари» билан Ғойибжон Ғаниев, Толибжон Ҳайдаров, Нурмуҳаммад Холматов, Ҳакимжон Раҳмонов, Муҳайё Аҳмедова, Анзиратхон Норматова, Бахтиёр Бердиқулов, Ортиқали Маматалиев, Ҳадичахон Абдулҳаева каби фуқароларнинг мол-қўйлари ўғирланиб, жиғилдонларига уриб юборилди. Ўғирланган жами ҳайвонларнинг нархи бир миллион 620 минг сўмни ташкил этди.

Ўғрибоши — Улуғбек Каримов ким ўзи? У 1975 йилда Шаҳрихон шаҳар, Оқмачит кўчаси, 64-уйда туғилган. Ҳали ўттиз ёшни қораламаган бу йигит икки марта, 1996 йили ЖК 169-моддаси 2-қисми билан озодликдан маҳрум қилиниб, бир йилдан сўнг шартли равишда қамоқдан озод қилинган. 2001 йили у яна жиноят содир этиб, 8 йил муддатга озодликдан маҳрум этилади. 2003 йили Чирчиқ шаҳар судининг ажримига кўра, ЖКнинг 74-моддасига асосан жазонинг ўталмай қолган 2 йил 4 ой 10 кунини ойлик даромадларининг 25 фоизини давлат фойдасига ундириш шарти билан ахлоқ тузатиш жазосига алмаштирилади. Суднинг одил хулосаси, ёш йигитнинг кейинги тақдири ўзига боғлиқлиги хусусидаги инсонпарварлик йўлига Улуғбек Каримов шундай "жавоб" қайтарди.

Энг ёмони, у фақат ўзининг эмас, бошқаларнинг ҳам умрини заҳарлади. "Уч оғайни ботирлар" қилмиши ўз баҳосини олди, қонуний жазога тортилди.

Бировнинг моли ҳеч вақт бошқага юқмайди, деганлари шу эмасмикин?!

Баҳромжон ОЛИМЖОНОВ,
ҳуқуқшунос
Илҳомжон ЭГАМНАЗАРОВ,
"Инсон ва қонун" мухбири

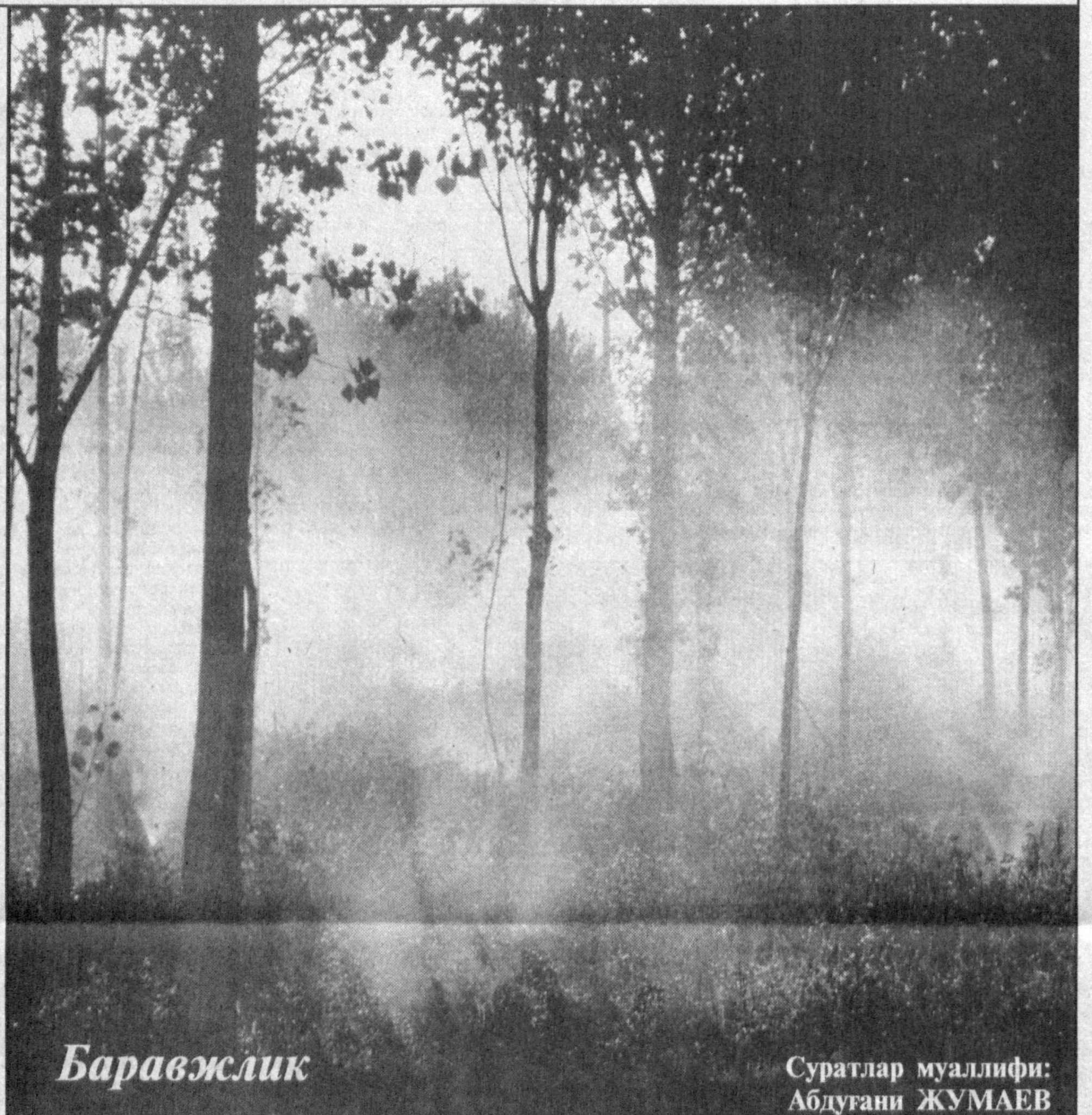

Баравжлик

Суратлар муаллифи: Абдуғани ЖУМАЕВ

НАЙРАНГ

(Давоми. Боши учинчи бетда)

Бунинг эвазига кўзини чўрт юмдида, Молия вазирлиги томонидан ажратилган кредит пули ҳисобидан Худойберди Имонгелдиев номига 40000 сўм, Тўхтабой Аллақов номига 30000 сўм, Умид Шомуродов номига 10000 сўм, Мамбет Дурдиев номига 14000 сўм пулни газ идораси ҳисоб рақамига ўтказиб юборади. Буниси камлик қилгандек, ведомостлар бўйича пул тарқатувчи масъул ходимдан яна 39100 сўмни қуртдек санаб олди.

Бош ҳисобчи бунга ҳам қаноат ҳосил қилмади. Иш жараёнида ширкат хўжалигининг "Жайҳун" масъулияти чекланган жамиятидан қарздор эканлигини сезиб қолади. Гарчи масъулияти чекланган жамият мавжуд қарз эвазига ширкат хўжалигидан "Тўрткўлгазтаъминот" идорасига 220000 сўм ўтказиб беришни сўраган бўлса-да, Худойберган Юсупов унга 250000 сўм пул ўтказиб ўз хизмат вазифасини суиистеъмол қилишда давом этиб, 2002 йилда пиллакорлар хонадонларини табиий газ билан иситиш учун тўланиши лозим бўлган 171900 сўм пулни газ идораси ҳисоб рақамига ўтказди, аммо мазкур маблағ ширкат хўжалиги ҳисоб-китоб бўлимида тегишли тартибда қайд этилмайди ва натижада хўжалик шунча миқдорда моддий зарарга учрайди.

Адолат тантанаси билан айбдорлар ўз қилмишларига иқрор бўлишди. Пул маблағлари ўрнига қўйилди. Суд жараёнида Шароф Рашидов номидаги ширкат хўжалиги бошқаруви раиси Қадамбой Бобожонов шундай деди:

— Мен 2000 йилнинг октябр ойидан мазкур хўжаликда бошқарув раиси бўлиб ишлаб келяпман. Худойберган Юсупов, Аллаёр Сабуров ва Даврон Сафаровлар содир этган жиноий хатти-ҳаракатлардан хабарим йўқ.

Attang!

Ширкат хўжалигига етказилган моддий зарар судланувчилар томонидан тўлиқ қопланди. Айбдорларнинг бундай ишга биринчи бор қўл уриши, оилавий аҳволи ва бошқа томонларини ҳисобга олиб, уларга нисбатан енгилроқ жазо беришингизни сўрайман.

Хўжалик раисининг ўз қўл остидаги ходимлари кирдикорларидан бехабарлиги бироз эриш туюлсада, бағрикенглик ифодаси тарзида айтилган бу сўзларга ишонса бўлади. Зотан, биз, Президентимиз таъкидлаганидек, кўнгилчан, кечиримли халқмиз. Мана шу бағрикенглик нишонаси сифатида уч нафар айбдор шахс тайинланган жазони ўташдан озод этилди. Аммо маломат исканжасидан омон қолган найрангбозлар Юртбошимиз, халқимиз ишончини оқлай олишадими? Эндиги бутун гап мана шунда.

Икром ИБРОҲИМОВ,
ҳуқуқшунос
Тожимурод ЭШМУРОДОВ,
"Инсон ва қонун" мухбири

СИРЛИ ҚОТИЛЛИК

СУД ОЧЕРКИ

(Давоми.
Боши ўтган сонда)

Шундан сўнг Гуласалнинг бевақт ўлими билан боғлиқ бир-бирини инкор этувчи хар хил гап-сўзлар кўпайди. Кимдир Гуласал ўз жонига қасд қилган деса, бошқа биров айбни қуда тарафга ағдаришади. Ҳақиқат эса ҳуқуқни муҳофаза қилувчи идоралар ходимларининг саъй-ҳаракати туфайли юзага чиқди.

— 2002 йилнинг 16 октябр куни марҳума Гуласал Мўйдинованинг жасади суд-тиббий текширувдан ўтказилганда, — дейди суд мажлисида гувоҳ Шоберди Сатторов, — марҳума тилини тишлаб қолгани аниқланди. Бу ҳолат сиртмоқ билан бўғилиш натижасида келиб чиқади. Бу эса марҳуманинг ўзини-ўзи осмагани, балки ўлимидан аввал бошқа бир шахс томонидан ҳушидан кетказилганини кўрсатади. Сўнгра бўйнига сиртмоқ солиб осиб қўйилган. Бундан ташқари, тананинг бўйин қисмларида, ўнг билаги ва бошқа жойларида нотекис жисмлар таъсирида етказилган жароҳатлар мавжуд.

Шу тариқа келинчакнинг сирли ўлимига боғлиқ чин ҳақиқатлар ойдинлаша бошлади.

— 2002 йилнинг 15 октябр куни соат кундузги икки яримлар эди, - дея ўз айбига иқрор бўлади судланувчи Ҳожиакбар Мамажонов, — Гуласал билан яна гап талашиб қолдик. Ўртада жанжал чиқди.

Ҳожиакбарнинг айтишича, Гуласал унинг онасини ҳақоратлаган.

Бу Ҳожиакбарга оғир ботган. Шунда у Гуласалнинг бўйнидан маҳкам сиқиб, бўға бошлайди. Гуласал мувозанатини йўқотиб орқаси билан зинапояга йиқилади. Ҳожиакбар Гуласални "ўзини ўзи осиб қўйган" қилиб кўрсатиш мақсадида беҳуш янгасини ҳовлидаги ювиниш хонасига олиб киради. У ердаги кир ювиш учун тортилган чилвир ип билан канализация қувурига Гуласални осиб, ўзи ҳеч нарса кўрмагандек кўчага, билярдхонага чиқиб кетади.

— Ўғлим Аҳмаджон билан келиним Гуласалнинг бир-бирларига бўлган муносабатлари яхши эди, — дейди суд мажлисида Саидмурод Мамажонов, — ўша куни Гуласал билан Ҳожиакбар ўзаро гап талашиб қолган эди. Шунда ўғлимга насиҳат қилиб, уни йўлга солдим. Кейинги воқеалардан ҳечам хабарим йўқ.

— Ўтган йилнинг август ойидан бошлаб, — дейди суд мажлисида онаизор Ҳамида Жўраева, — қизим Гуласалга қайнонаси билан Ҳожиакбар кун бермай қўйган эди. Сентябр ойида Гуласал шамоллаб уйга келди. Уни даволатиб яна уйига мажбурлаб қайтариб юбордик. Раҳматли қизимни охирги маротаба октябр ойининг бошларида кўрган эдим.

Гуласал ўзга бир хонадонга келин бўлиб тушди. Хўш, бу ерда у ўзини қандай тутди? Бу ҳақда Асалой Ҳамроқулованинг синглиси қуйидагича изоҳ берди.

— Гуласал яхши келин бўлганди, — дейди суд мажлисида Фазилатхон Ҳамроқулова, — меҳнаткаш, одобли эди. 15 октябр куни бир юмуш билан опамнинг уйига чиқдим. Гуласални охирги маротаба ўша куни кўрдим. Унинг ўлими ҳақида бирор гап айта олмайман.

— Ўлдирмоқчи эмасдим, — дейди судланувчи Ҳожиакбар айбига тўлиқ иқрор бўлиб, — билмай бу ишга қўл урдим. Бу ҳақда ҳеч кимга айтмадим.

Суд ҳайъати мазкур жиноий иш юзасидан тўпланган ашёвий далил ва суд мажлисида иштирок этган судланувчи, жабрланувчи ҳамда гувоҳларнинг кўрсатмаларига асосланган ҳолда Ҳожиакбар Мамажоновни узоқ муддатга озодликдан маҳрум этиш ҳақида ҳукм чиқарди.

— Ҳеч банданинг бошига бундай фожиа тушмасин, — дейди Ҳалимбой Мўйдинов, — Ахир, қизимнинг айби нима? Бир оғиз гап учун инсонни ўлдириш шартми?! Фарзанд доғи юрак-бағримизни қон қилди. Бироқ нима бўлган тақдирда ҳам қизим энди қайтиб тирилмайди. Биз эр-хотиннинг бахтига қолган

Jinoyat va jazo

фарзандларимиз соғ-омон бўлишсин. Гуласал яшай олмай қолган умрини, бахтини қолган фарзандларимизда кўрайлик.

Бағрикуюк отанинг аламли ва жўяли фикрларига қўшилган ҳолда қуйидаги мулоҳазаларни билдиришни лозим топдик: Гуласалнинг фожиасига у келин бўлиб тушган оиланинг маънавий қашшоқлиги сабаб бўлмаганми? Ахир, тарбия кўрган йигит, янаям тўғрироғи, қайни ўз акасининг хотинига қўл кўтарадими? Қолаверса, қотиллик рўй берганини билиб туриб, уни яширган, қудаларини сарсон қилган, марҳума шаънига таҳқиромуз гаплар айтган қайнота ва қайнонанинг хатти-ҳаракатини қандай баҳолаш мумкин? Буларнинг бари оиладаги муҳитнинг соғлом эмаслигидан далолат бермайдими? Сиз бунга нима дейсиз, азиз газетхон?!

Олимжон КАТТАХЎЖАЕВ,
ҳуқуқшунос
Маъмур МУСУЛМОНОВ,
"Инсон ва қонун" мухбири

ЭЪЛОН

Самарқанд вилояти адлия бошқармаси ҳузуридаги нотариат бўйича Малака комиссиясининг 2003 йил 15 октябрдаги қарори билан фуқаро Мамасаидов Раҳмонқул номига берилган SA 000025 серияли, 25 рақами билан давлат реестрида қайд этилган нотариал фаолият билан шуғулланиш ҳуқуқини берувчи лицензия БЕКОР ҚИЛИНДИ.

ИНСОН ва ҚОНУН
МУАССИС: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ АДЛИЯ ВАЗИРЛИГИ
1996 йилнинг январидан нашр этилади
1998 йил 2 июлда Ўзбекистон Республикаси Давлат матбуот қўмитасида 00141-рақам билан рўйхатга олинган

Бош муҳаррир: Шодиқул ҲАМРОЕВ

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:
Ихтиёр АБДУЛЛАЕВ
Бўритош МУСТАФОЕВ
Пўлат САМАТОВ
Хуршид СОДИҚОВ
Эркин ҚУДРАТОВ
Сайфиддин РАҲИМОВ
Ғафур АБДУМАЖИДОВ
Холли НОРБОЙ
Нормейли НОРПЎЛАТОВ

Таҳририятга юборилган қўлёзмалар эгаларига қайтарилмайди ва уларга ёзма жавоб берилмайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқ қилиши мумкин.
Факт ва далиллар тўғрилиги учун масъулият муаллифлар зиммасидадир.

Саҳифаловчи-дизайнер: Жаъфар ЖАББОРОВ
Навбатчи: Бобомурод РАЙИМОВ

Индекс: 646882
«ИНСОН ВА ҚОНУН» газетаси таҳририяти компьютер базасида терилди ва саҳифаланди. А-2 бичимда, 2 босма табоқ ҳажмда, офсет усулида «Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонасида босилди. Корхона манзили: Тошкент шаҳри, Буюк Турон кўчаси 41-уй. Буюртма Г-918. Тиражи — 10.000. Босишга топшириш вақти — 21.00 Топширилди — 22.30

МАНЗИЛИМИЗ: 700047, Тошкент ш. Сайилгоҳ кўчаси-5. Тел: 133-70-65, 133-84-50